

W. Pan
Stanisław Gierwicki
Traugutta 3
Kawęsta Inop

La

T. K. N.
TOWARZYSTWO KURSÓW NAUKOWYCH W WARSZAWIE.

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI
WOLNEJ WSZECHNICY POLSKIEJ
W LATACH
1916/17 – 1918/19.

WARSZAWA.
Druk Rubieszewskiego i Wrotnowskiego, ul. Czackiego 3/5.
1919.

V

T. K. N.
TOWARZYSTWO KURSÓW NAUKOWYCH W WARSZAWIE.

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI
WOLNEJ WSZECHNICY POLSKIEJ
W LATACH
1916/17—1918/19.

WARSZAWA.
Druk Rubieszewskiego i Wrotnowskiego, ul. Czackiego 3/5.
—
1919.

D-6316/36

Le

8073p

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI WOLNEJ WSZECHNICY POLSKIEJ

w latach 1916/17, 1917/18, 1918/19.

Mija trzy lata od wydania przez Wolną Wszechnicę Polską pamiętnika ze swej działalności dziesięcioletniej (1906—1916)*). Wydawanie sprawozdań corocznych uniemożliwiały okoliczności czasu wojennego, jakkolwiek w tym krótkim, trzyletnim okresie czasu zaznaczył się znaczny rozrost instytucji. Dawne Towarzystwo Kursów Naukowych przekształcało się stopniowo w Wolną Wszechnicę Polską, a w skład jej weszły wszystkie „sekcje” w łonie T. K. N. z biegiem czasu powstałe. A powstawały one zawsze zależnie od aktualnych potrzeb społecznych, bowiem naczelnym hasłem zarówno T. K. N. jak i Wolnej Wszechnicy Polskiej było służenie potrzebom kraju w każdym czasie i w każdych warunkach życia politycznego. Obok więc Wydziałów teoretycznych (Humanistycznego, Przyrodniczego, Nauk Politycznych i Społecznych) powstawały szkoły zawodowe (Wydział Rolniczy, Wyższa Szkoła Ogrodnicza, Wydział Techniczny, Instytut Pedagogiczny, Wyższe

*) Wolna Wszechnica Polska. Sprawozdania z działalności Towarzystwa Kursów Naukowych 1906—1916. Opracowali: Ryszard Błędowski, Henryk Czopowski, Ignacy Halpern, Piotr Hoser, Stefan Moszczeński i Wacław Werner, redagował Stanisław Orłowski. Dodatek: Odczyt H. Mościckiego p. t. Znaczenie dziejowe Królestwa Polskiego (1815—1830). Warszawa 1917. Skład główny w księgarniach Gebethnera i Wolffa. Warszawa-Lublin-Łódź.

Kursy Leśne), oraz Kursy tymczasowe, doksztalające pewne kategorie pracowników społecznych (Kursy Administracyjne dla urzędników, Kursy dla techników komunikacji, Kursy dopełniające dla nauczycieli szkół miejskich, Kursy dla geometrów, Kursy dla lekarzy szkolnych i t. p).

Cały ten zespół instytucji posiadał jedną administrację centralną w postaci T. K. N. oraz Senat Akademicki, który kierował naukową stroną działalności tych licznych odłamów. Organizacja W. W. P. różnicowała się jednak powoli, w miarę wzrastających potrzeb i stosownie do — zawsze nadmiernie szczupłych — środków materialnych.

Sprawozdanie więc za ten 3-letni okres jest nietyle sprawozdaniem z działalności normalnej W. W. P., ile jest ujawnieniem tych usiłowań organizacyjnych, które w ostatecznym swym rozwoju doprowadzić mają do nadania tej instytucji, która dotychczas stanowiła „pogotowie ratunkowe” społeczeństwa w dziedzinie oświaty, bardziej jednolitego oblicza zewnętrznego, odpowiadającego duchowi czasu i zmienionym warunkom politycznego życia narodu.

Rzecz prosta iż praca w tym kierunku dokonywana nie może jeszcze być przedmiotem sprawozdania, i że narazie wyraz swój znaleźć tu mogą tylko tendencje, które stanowić mają ośnowę ideową instytucji.

Wolna Wszechnica Polska w r. 1916/17 składała się z następujących instytucji:

- 1) Wydziału Przyrodniczego,
- 2) „ Humanistycznego,
- 3) „ Technicznego,
- 4) „ Matematyczno-Fizycznego,
- 5) Wyższej Szkoły Ogrodniczej.

Dodać tutaj należy, iż pod egidą Wydziału Przyrodniczego i Wyższej Szkoły Ogrodniczej w roku tym powstają Wyższe Kursy Leśne, których celem było przysporzenie krajowi tak bardzo potrzebnych leśników z wykształceniem wyższym, zaś przy Wydziale Humanistycznym już od r. 1915/16 istniał Instytut Pedagogiczny, zmierzający do przygotowania nauczycieli szkół średnich i seminarjów nauczycielskich.

W r. 1917/18 istniały te same Wydziały, przyczem Wyższe Kursy Leśne ukonstytuowały swoją Radę Naukową i rozpoczęły swe istnienie jako instytucja niezależna od Wydziału Przyrodniczego i W. Szkoły Ogrodniczej, ze wszystkimi prawami Wydziałów. Podobnie i Instytut Pedagogiczny uniezależnił się w r. 1918/19 od Wydziału Humanistycznego i stał się samoistnym Wydziałem W. W. P. W tym samym czasie (1918/19) z łona Wydziału Humanistycznego powstał również nowy Wydział Nauk Politycznych i Społecznych, który wobec znacznej liczby odpowiednio przygotowanych kandydatów otworzył odrazu dwa lata swych studjów.

Tak więc w r. 1918/19 W. W. P. składała się z następujących instytucji:

- 1) Wydziału Przyrodniczego,
- 2) „ Humanistycznego,
- 3) „ Nauk Politycznych i Społecznych,
- 4) „ Technicznego,
- 5) Wyższej Szkoły Ogrodniczej,
- 6) Instytutu Pedagogicznego,
- 7) Wyższych Kursów Leśnych.

Studja na wszystkich tych Wydziałach i w szkołach zawodowych trwają najmniej 6 semestrów, zaś czas pracy na różnych kursach organizowanych przez Wydziały bywa różny w zależności od charakteru kursów i przygotowania słuchaczy. Tak n. p. Kursy Administracyjne dla urzędników przy Wydziale Nauk Politycznych i Społecznych trwają przez 5 miesięcy, Kursy dla Techników Komunikacji przy Wydziale Technicznym również 5 miesięcy, Kursy dla Inżynierów kolejowych przy tymże Wydziale — 5—6 miesięcy, zaś Kursy dopełniające dla nauczycieli szkół początkowych miejskich przy Instytucie Pedagogicznym trwają przez lat 2. Zajęcia na wszystkich tych Kursach ograniczają się od 2—5 godzin wykładowych dziennie w czasie popołudniowym.

Na Wydziały oraz do szkół zawodowych (z wyjątkiem Wydziału Technicznego) przyjmowane są osoby z wykształceniem średnim jako słuchacze rzeczywisci. Słuchaczem wolnym może być każdy, choć w szkołach zawodowych przyjęcie na słuchacza wolnego bywa uzależnione od pozwolenia kierownika danej Szkoły.

W tym trzyletnim okresie swego rozwoju Wolna Wszechnica Polska miała do zwalczenia niejedną trudność. Wbrew wszelkim przypuszczeniom największą przeszkodą normalnej pracy instytucji naszej była nie wojna, lecz raczej—zdawna już zresztą odczuwany—brak odpowiednich pomieszczeń oraz troska o zdobycie materialnych środków egzystencji. Zarząd W. W. P. pragnął bowiem zawsze, aby opłaty słuchaczy były możliwie najniższe, która to zasada znajdowała się niemal zawsze w kolizji z konieczną samowystarczalnością materialnych źródeł dochodu, czerpanych głównie z czesnego. Wprawdzie poszczególne instytucje W. W. P. korzystały tu i ówdzie z pomocy od zrzesseń komunalnych lub osób prywatnych, jednak dorywcza pomoc, o którą zresztą z roku na rok kołatać należało, nie mogła utrwalić bytu W. W. P. Pomimo znaczny wzrost kosztów organizacyjnych, dzięki dużej ofiarności ciała nauczycielskiego, które wielokrotnie pracowało bezinteresownie, czesne aż do r. 1918/19 pozostawało w granicach przedwojennych, Rb. 5.— = Mk. 12.50 za godzinę—tydzień—rok wykładów lub ćwiczeń. Dopiero zniewolony widmem olbrzymiego deficytu Zarząd zdecydował się w r. 1918 podnieść tę opłatę do Mk. 20.—. Jednakże Zarząd nie traci nadziei, że opłaty tej nietylko nie będzie zmuszony podwyższać, lecz że po uznaniu działalności W. W. P. przez naród i państwo uda się koszty nauki obniżyć do minimum przyjątego w krajach demokracji zachodnich.

Normalnemu rozwojowi W. W. P. nie mógł też sprzyjać brak własnego gmachu. Lokale wynajmowane nie zawsze (powiedzmy szczerze: rzadko) odpowiadały potrzebom profesorów i słuchaczy. Rozrzucone w różnych punktach wielkiego miasta utrudniały pracę hamowały normalny układ programów.

Wolna Wszechnica Polska korzystała z następujących pomieszczeń:

- W r. 1916/17: 1) przy ul. Śniadeckich 8,
2) „ „ Mokotowskiej 6 (Szkola Wawelberga i Rotwanda),
3) „ „ Składowej 3 (Pracownia chemiczna),
4) „ „ Jezuickiej 4 (gmach Muzeum Pedagogicznego).

Razem sal 28.

- W r. 1917/18: 1) przy ul. Śniadeckich 8,
2) „ „ Mokotowskiej 6 (Szkola Wawelberga i Rotwanda),
3) „ „ Polnej (Szkola im. Staszycy),
4) „ „ Składowej 3 (Pracownia chemiczna).

Razem sal 35.

- W r. 1918/19: 1) przy ul. Śniadeckich 8.
2) „ „ Mokotowskiej 6 (Szkola Wawelberga i Rotwanda),
3) „ „ Pięknej 38 (Szkola Żuchowskiego),
4) „ „ Szopena 14 (wynajęte III piętro prywatnego domu),
5) „ „ Jezuickiej 4 (gmach Muzeum Pedagogicznego),

Razem sal 42.

Zestawienie to również wymownie świadczy o rozwoju zapotrzebowaniu na lokale. Należy podkreślić, że trudności, jakie instytucja napotykała w tej dziedzinie, częstokroć uniemożliwiały najlepsze poczynania, a przede wszystkim organizację pracowni, bibliotek, seminarjów. To też kosztem dużego wysiłku W. W. P. mogła zorganizować dotychczas tylko następujące pracownie własne:

- 1) Pracownię chemiczną (mieszczącą się zresztą w pracowni Szkoły Wawelberga i Rotwanda),
- 2) Pracownię zoologiczną (przy ul. Śniadeckich 8),
- 3) Pracownię geologiczną (przy ul. Śniadeckich 8),
- 4) Pracownię psychologiczną (przy ul. Szopena 14), oraz
- 5) Pracownię anatomji i fizjologii roślin, która znajduje się jeszcze w stadium organizacji.

Dalsze prace nad utworzeniem nowych i powiększeniem istniejących pracowni są w toku i spodziewać się należy, że w najbliższej przyszłości W. W. P. będzie mogła zająć się zorganizowaniem pracowni fizycznej, botanicznej, bakterjologicznej. Ku temu bowiem prze ją rozwój programu i duża liczba zgłaszających się pracowników.

Dla rozwoju Wyższej Szkoły Ogrodniczej niezbędne jest również rozszerzenie istniejącego przy ul. Rakowieckiej (Mokotów)

Ogrodu doświadczalnego oraz utworzenie szeregu zakładów praktycznej nauki ogrodnictwa.

Nie wystarczają również istniejące biblioteki, które jakkolwiek posiadają pokaźną liczbę dzieł (Humanistyczna 2780, Przyrodnicza 489, Techniczna 370, Ogrodnicza 960) będą jednak w przyszłości musiały znaleźć wydawniejsze poparcie Zarządu. Dużą pomoc w pracy swej słuchacze czerpać mogą z bibliotek zorganizowanych już dziś przy poszczególnych pracowniach naukowych i seminarjach.

Pokaźna liczba słuchaczy wynosi ogółem za ubiegłych lat trzy osób 6431. Z tego:

w r. 1916/17	było słuchaczy	osób	2428
" 1917/18	"	"	1881
" 1918/19	"	"	2122 *).

Słuchacze ci grupowali się w dwóch korporacjach ogólnoakademickich („Bratnia Pomoc“ i „Spójnia“) oraz w kilku korporacjach zawodowych. Tak n. p. słuchacze Wydziału Przyrodniczego mieli swe „Koło Przyrodników“, które zrzeszyło znaczną większość tych słuchaczy dla celów popularyzacyjno-naukowych i towarzyskich. Podobny cel miały również Zrzeszenie słuchaczy Wyższej Szkoły Ogrodniczej, oraz Koło Leśników przy Wyższych Kursach Leśnych, które to korporacje stanowiły również ośrodek samopomocy koleżeńskiej. Przy Wydziale Technicznym czynne było „Koło techników“, zaś słuchacze Wydziału Nauk Politycznych i Społecznych grupowali się wokół swego „Zrzeszenia słuchaczy Wydziału Nauk Pol. i Społ.“

O rozwoju frekwencji w ostatnim roku akad. (1918/19) świadczyć może choćby ten fakt, iż liczba słuchaczy pomimo ostrych kryzysów szkół wyższych, wywołany wstąpieniem do wojska słuchaczy płci męskiej (na początku listopada, w okresie zapisów), przekroczyła liczbę 2000. W liczbie tej znajduje się przeważająca większość kobiet. Z pośród mężczyzn bowiem W. W. P. przyjmowała zgodnie z uchwałami młodzieży — tylko osoby uwolnione od służby wojskowej.

*) Szczegółowe dane statystyczne podane są przy poszczególnych Wydziałach.

Liczba ogólna osób wykładających w okresie sprawozdawczym wynosiła:

w r. 1916/17—178, w r. 1917/18—205, w r. 1918/19—192.

Sprawy organizacji naukowej W. W. P. spoczywały w rękach Senatu i Rad Naukowych Wydziałów *). Skład Senatu był następujący:

W r. 1916/17 — Rektor p. Alfred Sokołowski, Sekretarz Senatu p. Ksawery Gnoiński.

Członkowie: pp. Feliks Ochimowski, Piotr Hoser, Kazimierz Stołyhwo, Bronisław Rydzewski, Henryk Czopowski.

W r. 1917/18 — Rektor p. Alfred Sokołowski, Sekretarz Senatu p. Wacław Radecki, później p. Ryszard Błędowski.

Członkowie: pp. Ludwik Krzywicki (Prorektor), Feliks Ochimowski, Ludwik Szperl, Wacław Werner, Piotr Hoser, Stanisław Orłowski, Stanisław Łukasiewicz, Jan Czaplicki.

W r. 1918/19 — Rektor p. Ludwik Krzywicki, Sekretarz Senatu p. Ryszard Błędowski.

Członkowie: pp. Ignacy Matuszewski (Prorektor), Aleksander Mogilnicki (Sędzia Wszechnicy), Bronisław Rydzewski, Kazimierz Białaszewicz, Jerzy Brunner, Stanisław Glixelli, Wincenty Trojanowski, Henryk Mościcki, Feliks Ochimowski, Emil St. Rappaport, Piotr Hoser, Włodzimierz Gorjaczkowski, Stanisław Słoński, W. M. Kozłowski, St. Łukasiewicz.

*) Skład Rady każdego Wydziału i jego władze podane są w sprawozdaniach Wydziałów.

Zarząd W. W. P. (jednocześnie Zarząd T-wa Kursów Naukowych) składał się z następujących osób:

W r. 1916/17 — Prezes p. Piotr Drzewiecki, Viceprezes p. Stanisław Kontkiewicz, Sekretarz p. Seweryn Smolikowski, Skarbnik p. Jan Sosnowski.
Członkowie: pp. Feliks Ochimowski, Konrad Olchowicz, Stanisław Orłowski, Ignacy Radziszewski, Henryk Czopowski.

W r. 1917/18 — Prezes p. Piotr Drzewiecki, Viceprezes p. Stanisław Kontkiewicz, Sekretarz p. Seweryn Smolikowski, Skarbnik p. Jan Sosnowski.
Członkowie: pp. Feliks Ochimowski, Konrad Olchowicz, Stanisław Orłowski, Ignacy Radziszewski, Henryk Czopowski.

W r. 1918/19 — Prezes p. Piotr Drzewiecki, Viceprezes p. Edmund Jankowski, Sekretarz p. Ryszard Błędowski, Skarbnik p. Stefan Benzeff.
Członkowie: pp. Stanisław Kalinowski, Stanisław Kontkiewicz, Stanisław Glixelli, Stanisław Słoński, Wincenty Trojanowski.

Inspektorem W. W. P. jest od r. 1906 p. Bolesław Lubryczyński.

Wydział Przyrodniczy.

Powstał jako pierwszy Wydział T. K. N. w r. 1906. Kurs nauk obejmuje najmniej 6 semestrów. Pierwszy rok studjów obejmuje całość kształt najbardziej zasadniczych nauk wraz z zajęciami praktycznymi (matematyka dla przyrodników, fizyka, chemja nieorganiczna i organiczna, zoologia i botanika) i nosi nazwę *Colegium Physicum*. Liczba godzin wykładowych w tygodniu wynosi 25. W dalszych semestrach słuchacz studjować może w następujących grupach nauk: A) nauki fizyczne i chemiczne, B) nauki geologiczne i geograficzne, C) nauki biologiczne, D) nauki antropologiczne i etnologiczne. Dobór przedmiotów i ich kolejność jest pozostawiona uznaniu słuchacza z zastrzeżeniem minimalnej liczby godzin w każdym półroczu (p. przepisy dla słuchaczy Wydz. Przyr.). Wykładane były następujące przedmioty:

W roku ak. 1916/17:	W roku ak. 1917/18:	W roku ak. 1918/19:
Matematyka dla przyrodn., p. J. Krassowski.	Matematyka dla przyrodn., p. J. Krassowski.	Matematyka dla przyrodn., p. St. Landau.
Fizyka doświadczalna, p. M. Grotowski.	Fizyka doświadczalna, p. M. Grotowski.	Fizyka doświadczalna, p. M. Grotowski.
Chemja nieorganiczna, p. St. Glixelli.	Chemja nieorganiczna, p. St. Glixelli.	Chemja nieorganiczna, p. St. Glixelli.
Botanika, p. F. Wermiński.	Ćwiczenia z chemji nieorganicznej, p. St. Glixelli.	Ćwiczenia z chemji nieorganicznej, p. St. Glixelli.
Zoologia, p. R. Błędowski.	Zoologia, p. R. Błędowski.	Zoologia, p. R. Błędowski.
Ćwiczenia z chemji anal., p. St. Glixelli.	Ćwiczenia z zoologii, p. R. Błędowski.	Ćwiczenia z zoologii, p. R. Błędowski.
Ćwiczenia z botaniki, p. F. Wermiński.	Botanika, p. E. Malinowski.	Botanika, p. E. Malinowski.
Ćwiczenia z zoologii, p. R. Błędowski.	Ćwiczenia z botaniki, p. E. Malinowski.	Ćwiczenia z botaniki, p. E. Malinowski.
Budowa materji, p. J. Wierusz-Kowalski.	Elektryczność i magnetyzm, p. L. Wertenstein.	Zasady termodynamiki, p. L. Wertenstein.
Ćwiczenia z fizyki, p. M. Grotowski.	Promieniotwórczość, p. L. Wertenstein.	Promieniotwórczość, p. L. Wertenstein.
Chemja organiczna, p. L. Szperl.	Rozdziały spec. z chemji nieorg. p. E. Bekier.	Ćwiczenia z fizyki, p. M. Grotowski.

W roku ak. 1916/17:

Chemja organ. (związki aromat.), p. K. Sławiński.
Chemja fizyczna, p. H. Lachs.
Ćwiczenia z chemji fizycznej, p. H. Lachs.
Chemja analityczna, p. I. Miłobędzki.
Chemja metali, p. E. Bekier.
Zasady termchemji, p. E. Bekier.
Technologia chemiczna, p. J. Zawadzki.
Ćwicz. z chemji analit. ilość., p. H. Lachs.
Chemja fizyczna dla lekarzy, p. H. Lachs.
Chemja koloidów, p. St. Glixielli.
Fizjologia roślin, p. A. Czartkowski.
Geologia historyczna, p. Br. Rydzewski.
Ćwiczenia z geologii, p. Br. Rydzewski.
Paleontologia zwierząt bezkręgowych, p. J. Samsonowicz.
Ćwiczenia z paleontologii, p. J. Samsonowicz.
Geografia Polski, p. St. Lencewicz.
Geografia roślin, p. S. Dziubaltowski.
Geografia fizyczna, p. Br. Rydzewski.
Anatomja porównawcza, p. J. Tur.
Ćwiczenia z anatomji porównawczej, p. J. Tur.
Antropologia, p. K. Stołyhwo.
Ćwiczenia z antropologii, p. K. Stołyhwo.

W roku ak. 1917/18:

Chemja organiczna, p. L. Szperl.
Chemja fizyczna, p. H. Lachs.
Ćwiczenia z chemji fizycznej, p. H. Lachs.
Ćwiczenia z fizyki, p. M. Grotowski.
Chemja koloidów, p. H. Lachs.
Technologia chemiczna, p. J. Zawadzki.
Seminarjum chemiczne, p. St. Glixielli.
Geografia fizyczna, p. St. Lencewicz.
Ćwiczenia z kartografji, p. St. Lencewicz.
Geografia Polski, p. St. Lencewicz.
Meteorologia i klimatologia, p. Wł. Smosarski.
Geologia ogólna, p. Br. Rydzewski.
Budowa geolog. Europy, p. Br. Rydzewski.
Geologia historyczna, p. Br. Rydzewski.
Ćwiczenia z geologii historycznej, p. Br. Rydzewski.
Seminarjum geologiczne, p. B. Rydzewski.
Paleontologia, p. J. Samsonowicz.
Ćwiczenia z paleontologii, p. J. Samsonowicz.
Anatomja porównawcza, p. J. Tur i p. R. Błędowski.
Ćwiczenia z anatomji porównawczej, p. R. Błędowski.
Embrjologia, p. R. Błędowski.
Biologia pasożytów, p. R. Błędowski.
Fizjologia zwierząt, p. K. Białaszewicz.
Ćwiczenia z fizjologii zwierząt, p. K. Białaszewicz.
Wstęp do og. nauki o życiu, p. R. Minkiewicz.
Anatomja roślin, p. A. Czartkowski.

W roku ak. 1918/19:

Wstęp do fizyki teoretycznej, p. St. Kalinowski.
Chemja fizyczna, p. H. Lachs.
Ćwiczenia z chemji fizycznej, p. H. Lachs.
Chemja metali, p. E. Bekier.
Technologia chemiczna, p. J. Zawadzki.
Związki pierścieniowe, p. K. Sławiński.
Seminarjum chemiczne, p. St. Glixielli.
Podstawy paleobotaniki, p. B. Rydzewski.
Mineralogja, p. Cz. Kuźniar.
Ćwiczenia z mineralogji, p. Cz. Kuźniar.
Petrografia, p. Cz. Kuźniar.
Ćwiczenia z petrografji, p. Cz. Kuźniar.
Geologia ogólna, p. B. Rydzewski.
Geologia historyczna, p. Br. Rydzewski.
Geografia fizyczna, p. St. Lencewicz.
Geografia Polski, p. St. Lencewicz.
Meteorologia i klimatologia, p. Wł. Smosarski.
Geografia roślin, p. S. Dziubaltowski.
Anatomja roślin, p. A. Czartkowski.
Ćwiczenia z anatomji roślin, p. A. Czartkowski.
Fizjologia roślin, p. A. Czartkowski.
Genetyka, p. E. Malinowski.
Szczegół. systemat. roślin, p. E. Malinowski.
Bakterjologia ogólna, p. J. Brunner.

W roku ak. 1916/17:

Anatomja roślin, p. A. Czartkowski.
Ćwiczenia z anatomji roślin, p. A. Czartkowski.
Etnografia, p. H. Poniatowski.
Anatomja człowieka, p. K. Stołyhwo.
Ćwiczenia z anatomji człowieka, p. K. Stołyhwo.
Embrjologia, p. J. Tur.
Biologia roślin kwiatow. p. J. Trzebiński.
Genetyka, p. E. Malinowski.
Mikrobiologia, p. J. Brunner.
Wstęp do nauk lekarskich, p. J. Brunner.
Bakterjologia, p. J. Brunner.
Ćwiczenia z techniki bakteriologicznej, p. J. Brunner.
Wstęp do psychofizjologii, p. H. Orłowski.
Fizjologia zwierząt, p. K. Białaszewicz.
Ćwiczenia z fizjologii zwierząt, p. K. Białaszewicz.
Uczulenie, p. L. Karwacki.
Wielkie klęski społeczne, p. A. Sokołowski.
Socjologia, p. L. Krzywicki.
Ludoznawstwo polskie, p. L. Krzywicki.
Historja kultury, p. L. Krzywicki.
Sugiestja i hipnotyzm, p. A. Chojceki.

W roku ak. 1917/18:

Ćwiczenia z anat. roślin, p. A. Czartkowski.
Fizjologia roślin, p. A. Czartkowski.
Genetyka, p. E. Malinowski.
Biologia roślin kwiatow. p. J. Trzebiński.
Phytopatologia, p. J. Trzebiński.
Bakterjologia ogólna, p. J. Brunner.
Bakterjologia szczegółowa, p. J. Brunner.
Technika badań bakterjol. p. J. Brunner.
Anatomja człowieka, p. K. Stołyhwo.
Ćwiczenia z anatomji człowieka, p. K. Stołyhwo.
Antropologia, p. K. Stołyhwo.
Ćwiczenia z antropologii, p. K. Stołyhwo.
Etnografia, p. St. Poniatowski.
Polska przedhistoryczna, p. L. Krzywicki.
Historja kultury, p. L. Krzywicki.
Patologia ogólna spraw zakaźnych, p. L. Karwacki.
Patologia chorób zakaźnych, p. L. Karwacki.
Choroby zakaźne z punktu widzenia społ., p. A. Sokołowski.
Historja filozofji ludów pierwotnych, narodów wschodnich i greków, p. J. Halpern.
Filozofja współczesna, p. Wł. Kozłowski.
Podstawy psychol. fizjol., p. St. Orłowski.
Hygiena praktyczna, p. W. Szczawińska.

W roku ak. 1918/19:

Bakterjologia szczegółowa, p. J. Brunner.
Anatomja porównawcza, p. R. Błędowski.
Ćwiczenia z anatomji porównawczej, p. R. Błędowski.
Biologia rozrodu, p. R. Błędowski.
Fizjologia zwierząt, p. K. Białaszewicz.
Ćwiczenia z fizjol. i zwierząt, p. K. Białaszewicz.
Biologia ogólna, p. R. Minkiewicz.
Darwinizm, p. R. Minkiewicz.
Seminarjum biologiczne, p. R. Minkiewicz.
Nauka o chorobach (patologia), p. D. Hellin.
Hygiena praktyczna, p. W. Szczawińska.
Anatomja człowieka, p. K. Stołyhwo.
Ćwiczenia z anatomji człowieka, p. K. Stołyhwo.
Antropologia, p. K. Stołyhwo.
Ćwiczenia z antropologii, p. K. Stołyhwo.
Etnografia, p. St. Poniatowski.
Polska przedhistoryczna, p. L. Krzywicki.
Historja cywilizacji, p. L. Krzywicki.
Socjologia, p. L. Krzywicki.
Historja kultury, p. L. Krzywicki.

Liczba przedmiotów wykładanych:

w r. ak. 1916/17—54;

w r. ak. 1917/18—63;

w r. ak. 1918/19—55.

Liczba godzin:

w r. ak. 1916/17

w semestrze zimowym letnim
godz. tyg. 87 godz. tyg. 84

w r. ak. 1917/18

w semestrze zimowym letnim
godz. tyg. 93 godz. tyg. 85

w r. ak. 1918/19

w semestrze zimowym letnim
godz. tyg. 83 godz. tyg. 94

	Ogółem	Mężcz.	Kobiet	W tym rze- czywist.	wol- nych
Wydział Przyrodn. liczył w r. ak. 1916/17 słuch.	170	48	122	68	102
" " " " 1917/18 "	148	33	115	104	44
" " " " 1918/19 "	145	28	117	110	35

W roku 1918/19 w skład Wydziału Przyrodniczego wchodziło 39 profesorów, 6 asystentów.

Wydział Przyrodniczy miał w r. 1918/19 4 pracownię:

1) chemiczną (kierownik prof. St. Glixelli, asystenci: p. A. Kornicka i p. E. Kahl).

2) zoologiczną (kierownik prof. R. Błędowski, asystentka p. M. Pilewiczówna).

3) geologiczną (kierownik prof. B. Rydzewski, asystentka p. M. Pruszyńska).

4) anatomji i fizjologii roślin (kierownik prof. A. Czartkowski, asystenci: p. R. Kobendza i p. Z. Sikorowska).

Staraniem Wydziału było jednakże, aby ze wszystkich dziedzin nauk przyrodniczych prowadzone były zajęcia praktyczne. Cel ten w znacznej mierze osiągnięto, bądź to dzięki zorganizowaniu sal ćwiczeń, bądź też dzięki uprzejmości pracowni instytucji pokrewnych. Tak więc do ćwiczeń, zdawna już na Wydziale Przyrodniczym prowadzonych (ćwiczenia chemiczne, zoologiczne, botaniczne, geologiczne), przybyły w r. 1916 ćwiczenia z anatomji człowieka i antropologii (w Pracowni Antropologicznej T-wa Nauk. Warsz., kierownik prof. K. Stołyhwo, asystentka p. M. Rzewuska), ćwiczenia z fizjologii zwierząt (w sali ćwiczeń W. W. P., kierownik prof. K. Białaszewicz, asystent p. Ryszard Szretter), ćwiczenia z fizyki (w pracowni fizycznej Szkoły Wawelberga i Rotwanda, kierownik p. M. Grotowski), ćwiczenia z chemji fizycznej (w pracowni fizycznej Szkoły Wawelberga i Rotwanda, kierownik prof. H. Lachs, asystentka p. Stefanja Goldberżanka), ćwiczenia z anatomji porównawczej (w r. 1916/17 i 1917/18 kierownik prof. J. Tur, asystent p. S. Sumiński, a w r. 1918/19 kierownik prof. R. Błędowski, asystentka p. Marta Pilewiczówna).

Staraniem Wydziału zorganizowano w sem. letnim r. 1916/17 **Kursy Uzupełniające dla lekarzy szkolnych**. Na Kursy te uczęszczało 38 osób (mężczyzn 19 i kobiet 19) głównie z pośród lekarzy szkolnych

i wychowawców. Na Kursach tych wykładano następujące przedmioty: Antropometria (p. K. Stołyhwo), Wychowanie fizyczne (p. S. Rottermund), Psychologia (p. S. Orłowski i p. E. Abramowski), Neuro- i psychopatologia (p. S. Kopczyński), Pedagogika (p. W. M. Borowski), Choroby zakaźne (p. J. Brunner i p. Matylda Biehlerowa), Hygiena budynków szkolnych (p. J. Kłós), Hygiena szkolna (p. J. Szmurło).

Wydział Przyrodniczy posiada Bibliotekę przyrodniczą ogólną, która znajduje się w zawiadywaniu „Koła Przyrodników słuchaczy W. W. P.". Biblioteka liczy 489 tomów i jest z roku na rok powiększana przez nabywanie podręczników i dzieł przyrodniczych ogólnych. Pozatym słuchacze, specjalizujący się w której z dziedzin wiedzy, korzystają z bibliotek odpowiednich pracowni.

Kierownictwo spraw naukowych i organizacyjnych Wydziału Przyrodniczego spoczywało w ręku Prezydium, złożonego z Dziekana, Sekretarza Wydziału i 5 członków.

W r. 1916/17 Dziekanem Wydz. Przyr. był prof. Kazim. Stołyhwo.

W r. 1917/18 " " " " prof. Ludwik Szperl.

W r. 1918/19 " " " " (do lutego 1919 roku)

prof. Kazimierz Białaszewicz, później—prof. Jerzy Brunner.

Sekretarzem Wydziału przez cały ten trzyletni okres czasu był prof. Bronisław Rydzewski, od lutego 1919 r. czynności Sekretarza Wydziału pełnił zastępczo prof. Ryszard Błędowski.

Wydział Humanistyczny.

Powstał w r. 1906. Program Wydziału obejmuje całość nauk humanistycznych. Kurs dla słuchaczy rzeczywistych trwa przynajmniej 6 semestrów. Od r. 1909/10 Wydział Humanistyczny prowadzi t. zw. Kolegium Humanistyczne, obejmujące podstawowe nauki z dziedziny literatury, językoznawstwa, nauk społecznych, historii, filozofii i psychologii. Kurs Kolegium trwa przez 4 semestry, poczym słuchacz może w grupie przedmiotów specjalnych obierać sobie przedmioty stosownie do swego uznania. Poza słuchaczami rzeczywistymi na wszystkie wykłady Wydziału dopuszczani są słuchacze wolni.

W czasie ostatnim Wydział Humanistyczny przystąpił do reformy swej organizacji wewnętrznej i zmierza do wprowadzenia programu o układzie semestralnym.

Wykładane były następujące przedmioty:

W roku ak. 1916/17:	W roku ak. 1917/18:	W roku ak. 1918/19:
Wstęp do językoznawstwa, p. St. Słoński.	Wstęp do językoznawstwa, p. St. Słoński.	Wstęp do językoznawstwa, p. St. Słoński.
Stylistyka i rytmika polska, p. K. Wóycicki.	Stylistyka i poetyka polska, p. L. Komarnicki.	Kurs syntet. literat. polsk., p. I. Matuszewski.
Kurs syntet. literatury polskiej, p. B. Chlebowski.	Kurs syntet. literat. polsk. XIX w., p. B. Chlebowski.	Kurs syntet. literat. powsz., p. I. Matuszewski.
Kurs syntet. literatury powszechnej, p. I. Matuszewski.	Kurs syntet. literat. polsk. XIX w., p. I. Matuszewski.	Seminarjum krytyczno-literackie, p. I. Matuszewski.
Seminarjum krytyczno-liter., p. I. Matuszewski.	Kurs syntet. literat. powsz., p. I. Matuszewski.	Hist. powszechna średniowieczna, p. J. Jakubowski.
Historja cywilizacji, p. L. Krzywicki.	Semin. krytyczno-literackie, p. I. Matuszewski.	Historja powsz. nowożytna, p. J. Jakubowski.
Historja średniowieczna, p. St. Ehrenkreutz.	Historja cywilizacji, p. L. Krzywicki.	Zarys dziejów Polski niepodległej do 1795 r., p. H. Mościcki.
Historja powszechna nowożytna, p. M. Handelsman.	Historja starożytna, p. St. Ehrenkreutz.	Zarys ogólny hist. sztuki p. W. Trojanowski.
Dzieje Polski przedrozbiorowe, p. H. Mościcki.	Historja starożytna, p. R. Szeregowski.	Historja cywilizacji, p. L. Krzywicki.

W roku ak. 1916/17:

Ludoznawstwo Polskie,
p. L. Krzywicki.

Ekonomja polityczna,
p. L. Krzywicki.

Nauka o państwie i prawo konstytucyjne,
p. F. Ochimowski.

Administr. państwowa i samorząd,
p. F. Ochimowski.

Sztuka nowożytna,
p. E. Niewiadomski.

Wstęp do psychologii,
p. St. Orłowski.

Psychologia,
p. J. Segal.

Historja filozofji,
p. W. M. Kozłowski.

Logika i teoria umiejętności,
p. W. M. Kozłowski.

Logika nauk humanistycznych,
p. W. M. Kozłowski.

Etyka,
p. I. Halpern.

Pedagogika,
p. A. Szyćówna.

W roku ak. 1917/18:

Historja powsz. nowocz.,
p. M. Handelsman.

Dzieje Polski porobiorowe,
p. H. Mościcki.

Ludoznawstwo polskie,
p. L. Krzywicki.

Ekonomja polityczna,
p. L. Krzywicki.

Nauka administracji państwowej,
p. F. Ochimowski.

Nauka o państwie i prawo konstytucyjne,
p. F. Ochimowski.

Wstęp do psychologii,
p. St. Orłowski.

Psychologia,
p. J. Segal.

Logika i teoria umiejętności,
p. W. M. Kozłowski.

Logika nauk humanistycznych,
p. W. M. Kozłowski.

Historja filozofji,
p. W. Kozłowski.

Sztuka nowoczesna,
p. E. Niewiadomski.

Sztuka nowoczesna,
p. W. Trojanowski.

Etyka,
p. I. Halpern.

Pedagogika,
p. A. Szyćówna.

Gramatyka hist. jęz. polsk.
p. St. Słoński.

Seminarjum z języka polskiego,
p. St. Słoński.

Składnia histor. jęz. polsk.
p. St. Słoński.

Gramatyka starosłowiańska
p. St. Słoński.

Języki indoeurop. ze szczególnym uwzględnieniem słowiańskich,
p. St. Szober.

Klasycyzm i racjonalizm czasów Stanisławowskich,
p. K. Wóycicki.

Rozkwit poezji polskiej w XVI w.,
p. B. Chlebowski.

Słowacki w epoce mistycznej,
p. I. Matuszewski.

Wyspiański,
p. I. Matuszewski.

Kobieta w poezji, roman-sie i dramacie,
p. I. Matuszewski.

W roku ak. 1918/19:

Ludoznawstwo polskie,
p. L. Krzywicki.

Ekonomja polityczna, cz. I,
p. L. Krzywicki.

Ekonomja polityczna, cz. II,
p. L. Krzywicki.

Nauka o państwie i prawo konst.,
p. F. Ochimowski.

Nauka administr. państw.,
p. F. Ochimowski.

Logika i teoria umiejętności,
p. W. M. Kozłowski.

Logika nauk humanistycznych,
p. W. M. Kozłowski.

Wstęp do psychologii,
p. St. Orłowski.

Psychologia,
p. J. Segal.

Historja filozofji,
p. W. M. Kozłowski.

Etyka,
p. I. Halpern.

Pedagogika,
p. A. Szyćówna.

Łacina, k. niższy,
p. M. Kłosowski.

Łacina, k. wyższy,
p. M. Kłosowski.

Języki indoeuropejskie,
p. St. Słoński.

Gramatyka hist. jęz. polsk.
p. St. Słoński.

Literat. polska od połowy XIX w.,
p. I. Matuszewski.

Typy prometeizmo-buntownicze w literat. powsz.
p. I. Matuszewski.

Goethe,
p. J. Muszkowski.

Język francuski, k. pocz.,
p. K. Mellerowiczówna.

W roku ak. 1916/17:

Juliusz Słowacki i Zygm. Krasieński, p. Wł. Bukowiński.
 Życie i marzenie o życiu p. I. Matuszewski.
 Nietzsche, Słowacki i Wyspiański, p. I. Matuszewski.
 Język francuski, k. I, p. K. Karwowski.
 Język francuski, k. II, p. K. Karwowski.
 Język angielski, k. początk. p. W. Kuszell.
 Język angielski, k. średni p. E. Kennedy.
 Język angielski, k. wyższy p. E. Kennedy.
 Język niemiecki, k. początk., p. J. Ochimowska.
 Język niemiecki, k. średni, p. J. Ochimowska.
 Łacina, k. I, p. M. Kłosowski.
 Łacina, k. II, p. R. Szerękowski.
 Czytanie autorów łacińskich, p. L. Biesiekierski.
 Dzieje kultury powszechnej, p. L. Krzywicki.
 Semin. z hist. powszechnej, p. M. Handelsman.
 Hist. porozb. Polski w okresie 1831—63, p. H. Mościcki.
 Semin. z hist. Polski, p. H. Mościcki.
 Uwłaszczenie włościan, p. I. Baranowski.

W roku ak. 1817/18:

Słowacki po r. 1842, p. I. Matuszewski.
 Literatura powszechna, p. I. Matuszewski.
 Język francuski, k. niższy, p. K. Karwowski.
 Język francuski, k. wyższy, p. K. Karwowski.
 Język angielski, k. niższy, p. W. Kuszell.
 Język angielski, k. średni, p. E. Kennedy.
 Język angielski, k. wyższy, p. E. Kennedy.
 Język niemiecki, k. niższy, p. J. Ochimowska.
 Język niemiecki, k. średni, p. J. Ochimowska.
 Łacina, k. niższy, p. R. Szerękowski.
 Łacina, k. wyższy, p. M. Kłosowski.
 Europa w wieku oświecenia, p. J. Bojański.
 Polska średniowieczna, p. K. Tymieniecki.
 Polska w okresie reform XVIII w., p. Wł. Smoleński.
 Hist. gospodarcza Polski niepodległej, p. I. Baranowski.
 Kultura Polska w XVIII i XIX w., p. L. Krzywicki.
 Geografia Polski, p. St. Lencewicz.
 Propedeutyka historii, p. M. Handelsman.
 Czynniki rozwoju dziejowego, p. L. Krzywicki.
 Unia Polski z Litwą, p. H. Mościcki.
 Seminarjum historyczne, p. H. Mościcki.
 Hist. sztuki staroż. i średn., p. W. Trojanowski.
 Hist. sztuki w epoce Odrodzenia, p. W. Trojanowski.
 Hist. sztuki europ. w XIX i XX w., p. W. Trojanowski.
 Hist. sztuki polskiej, p. W. Trojanowski.
 Sztuka XIX w., p. E. Niewiadomski.
 Socjologia, p. L. Krzywicki.

W roku ak. 1918/19:

Język angielski, k. początk., p. W. Kuszell.
 Język angielski, k. średni, p. E. Kennedy.
 Język niemiecki, k. niższy, p. J. Ochimowska.
 Dzieje upadku świata starożytnego, p. J. Jakubowski.
 Europa od pokoju frankfurckiego, p. M. Handelsman.
 Polska średniowieczna, p. K. Tymieniecki.
 Odrodzenie i reformacja, p. J. Bojański.
 Hist. sztuki staroż. i średn., p. W. Trojanowski.
 Hist. sztuki w epoce Odrodzenia, p. W. Trojanowski.
 Hist. sztuki europ. w XIX i XX w., p. W. Trojanowski.
 Zarys rozwoju sztuki w Polsce, p. W. Trojanowski.
 Sztuka plastyczna w XIX w. p. E. Niewiadomski.
 Geografia Polski, p. St. Lencewicz.
 Socjologia (czynniki rozwoju dziejów), p. L. Krzywicki.
 Prawoznawstwo, p. F. Ochimowski.
 Zasady prawa konstytucyjnego, p. W. Malinowski.
 Polityka ekonomiczna, p. K. Horowicz.
 Historia rozwoju pracy ludzkiej, p. Ettinger.

W roku ak. 1916/17:

Historja sztuki starożytnej i średniowiecznej, p. W. Trojanowski.
 Historia sztuki w epoce odrodzenia, p. W. Trojanowski.
 Historia sztuki w XIX w. p. W. Trojanowski.
 Historia sztuki polskiej, p. W. Trojanowski.
 Kurs ogólny księgoznawstwa, p. M. Rulikowski.
 Zasady bibliotekoznawstwa i bibliografii, p. J. Muszkowski.
 Socjologia, p. L. Krzywicki.
 Reformy prawno-polityczne w XVIII w. w Polsce, p. J. Siemieński.
 Sądownictwo cyw. i karne, p. A. Mogilnicki.
 Ekonomia społeczna, p. I. Heryng.
 Teoria obrony społecznej, p. W. Makowski.
 Psychologia, p. J. Segal.
 Psychologia doświadczalna, p. W. Radecki.
 Psychologia uczuć, p. W. Radecki.
 Seminarjum psycholog., p. J. Segal.
 Ćwiczenia psychologiczne, p. W. Radecki.
 Wstęp do filozofii, p. I. Halpern.
 Historia filozofii średniowiecznej i nowożytnej, p. I. Halpern.

Spraw. W. W. P.

W roku ak. 1917/18:

Ekonomia polityczna, p. L. Krzywicki.
 Prawoznawstwo, p. F. Ochimowski.
 Choroby zakaźne z punktu widz. społecz. i walki z nimi, p. A. Sokołowski.
 Wstęp do filozofii, p. W. M. Kozłowski.
 Filozofia współczesna, p. W. M. Kozłowski.
 Hist. filoz. ludów pierwotn., narodów wschodn. i greków, p. I. Halpern.
 Kierunki filozofii idealist. p. B. Bornstein.
 Teoria poznania w rozwoju filozofii, p. I. Halpern.
 Semin. filozof. (Pojęcie socjologii Comte'a i jego rozwój w późn. kierunku socjol.), p. W. M. Kozłowski.
 Semin. filozof. (Filozofia Bergsona w związku z psych. Jamesa), p. W. M. Kozłowski.
 Semin. filozof. (Czytanie i objaśnianie Kanta Krytyki czystego rozumu), p. I. Halpern.
 Semin. filozof. (Czytanie i objaśnianie Pragmatyzmu Jamesa), p. B. Bornstein.
 Semin. filozof. (Czytanie i objaśnianie krytyki prakt. rozumu Kanta), p. B. Bornstein.
 Wstęp do ogólnej nauki o życiu, p. R. Minkiewicz.
 Psychologia, p. J. Segal.
 Seminarjum psychologiczne, p. J. Segal.
 Psychologia indywidualności, p. H. Radecki.
 Ewolucja i twórczość a zjawiska psychiczne, p. W. Radecki.
 Psychologia tłumów i społeczeństwa, p. W. Radecki.
 Ćwiczenia prakt. z psychologii, p. W. Radecki.
 Pedagogika eksperymentalna, p. J. Segal.

W roku ak. 1918/19:

Rozwój idei socjalistycznej, p. St. A. Kempner.
 Propedeutyka prawa, p. E. St. Rappaport.
 Nauka o państwie, p. F. Ochimowski.
 Prawo administracyjne, p. F. Ochimowski.
 Prawo cywilne, p. A. Mogilnicki.
 Prawo karne, p. E. St. Rappaport.
 Zbrodnia w świetle badań współcz., p. Ettinger.
 Ekonomia polityczna, p. L. Krzywicki.
 Skarbowość, p. H. Radziszewski.
 Wstęp do filozofii, p. I. Halpern.
 Hist. filoz. średn. i nowoż., p. I. Halpern.
 Filozofia w XIX w. od Kanta, p. W. M. Kozłowski.
 Zagadnienia filozofii dziejów w świetle historii i krytyki, p. W. M. Kozłowski.
 Semin. filoz. (studja nad Platonem), p. W. M. Kozłowski.
 Semin. filozof. (czytanie i objaśnianie pism Descartes'a, Barkeleya i Condillaca), p. I. Halpern.
 Semin. filozof. (Prolegomena Kanta), p. B. Bornstein.
 Psychologia, p. W. Radecki.
 Psychologia podświadomości, p. W. Radecki.
 Psychologia woli i twórczości, p. W. Radecki.
 Ćwiczenia psychologiczne, p. W. Radecki.

W roku ak. 1916/17:	W roku ak. 1917/18:	W roku ak. 1918/19:
Historja filozofii nowoż. od Kartezjusza do śmierci Hegla, p. W. M. Kozłowski.	Wychowanie obywatelskie, p. W. Borowski.	Prace eksperymentalne specjalne, p. W. Radecki.
Semin. filozof. (czytanie i eksplikacja Medytacji Kartezjusza), p. W. M. Kozłowski.	Estetyka, p. J. Segal.	Seminarjum psychologiczne, p. W. Radecki.
Semin. filozof. (czytanie i objaśnianie Etyki Spinozy), p. I. Halpern.	Semin. pedagogiczne, p. A. Szycówna.	Psychologia eksperymentalna, p. J. Segal.
Semin. filozof. (czytanie i interpretacja Wstępu do metafizyki Bergsona), p. B. Bornstein.	Literat. dla dzieci i młodzieży, p. A. Szycówna.	Seminarjum psychologiczne, p. J. Segal.
Estetyka form w sztukach plastycznych, p. E. Niewiadomski.	Psychologia dziecka, p. A. Szycówna.	Estetyka, p. J. Segal.
Kultura umysłowa i kierowanie czytelnictwem, p. W. M. Kozłowski.	Hist. pedag., p. I. Halpern.	Historja pedagogiki, p. I. Halpern.
Historja muzyki, p. I. Rosenzweig.	Semin. z hist. pedagogiki, p. I. Halpern.	Od Locke'a do Rousseau'a (idee i czyny pedagogiczne), p. W. M. Kozłowski.
	Dzieci anormalne, p. E. Lublinerowa.	Psychologia dziecka, p. A. Szycówna.
	Lektura polska w szkole średniej, p. J. Kleiner.	Metodyka nauczania literatury, p. K. Wóycicki.
	Metodyka historii, p. H. Mościcki.	Metodyka nauczania języka polskiego, p. S. Szober.
	Metodyka literatury, p. K. Wóycicki.	Metodyka nauczania historii, p. H. Mościcki.
	Metodyka matematyki, p. St. Kwietniewski.	Literatura dla dzieci i młodzieży, p. A. Szycówna.
	Hygiena szkolna, p. M. Stefanowska.	
	Organizacja szkolnictwa, p. F. Ochimowski.	

Liczba przedmiotów wykładanych:
w r. ak. 1916/17—63; w r. ak. 1917/18—88; w r. ak. 1918/19—76.

Liczba godzin:		w r. ak. 1917/18		w r. ak. 1918/19	
w semestrze zimowym	w semestrze letnim	w semestrze zimowym	w semestrze letnim	w semestrze zimowym	w semestrze letnim
g. tyg. 117	g. tyg. 111	g. tyg. 145	g. tyg. 128	g. tyg. 144	g. tyg. 107

	Ogółem	Mężcz	Kobiet	W tym rze- czywist.	wol- nych
Wydział Humanist. liczył w r. ak. 1916/17 słuch.	1194	160	1034	985	209
" " " " 1917/18 "	708	89	619	174	534
" " " " 1918/19 "	281	19	262	186	95

W r. 1918/19 w skład Wydziału Humanistycznego wchodziło 39 profesorów, 6 docentów, 8 lektorów, 1 asystent.

Wydział Humanistyczny zorganizował w r. 1907 Pracownię Psychologiczną dla użytku swych słuchaczy oraz słuchaczy Instytutu

Pedagogicznego (p. niżej). Kierownictwo tej pracowni oddano prof. W. Radeckiemu. Asystentką pracowni jest p. H. Peplowska.

Od r. 1906 Wydział Humanistyczny posiada bibliotekę, złożoną obecnie z 2780 tomów, stale z roku na rok powiększaną. Korzystają z niej przede wszystkim słuchacze W. W. P. Wydziałów Humanistycznego, Nauk Politycznych i Społecznych i Instytutu Pedagogicznego. Trudnością w korzystaniu z biblioteki jest brak odpowiedniego dla niej pomieszczenia, czemu w najbliższej przyszłości Zarząd Wszechnicy zaradzić musi. Kierownikiem biblioteki jest prof. Ignacy Halpern.

Organem zarządu naukowego Wydziału Humanistycznego było Prezydjum, złożone z 8 osób.

W r. 1916/17 Dziekanem Wydziału Humanistycznego był prof. Feliks Ochimowski, w r. 1917/18—prof. Ludwik Krzywicki, w r. 1918/19—prof. Wincenty Trojanowski.

Sekretarzem Wydziału w r. 1916/17 był prof. Stanisław Słoiński, zaś od r. 1917 do 1919 — prof. Ignacy Halpern. Od stycznia 1919 r. czynności Sekretarza Wydziału pełni prof. Wacław Radecki.

W r. 1915 Wydział Humanistyczny zorganizował był **Instytut Pedagogiczny**—instytucję, poświęconą specjalnie kształceniu nauczycieli szkół średnich. W ciągu lat trzech Instytut Pedagogiczny pozostawał w łączności z Wydziałem, który naznaczał Dyrektora Instytutu oraz kierował jego programem.

W r. 1918/19 Instytut Pedagogiczny został oddzielony od Wydziału Humanistycznego jako jednostka samodzielna z prawami Wydziału.

W drugim półroczu r. ak. 1916/17 Wydział Humanistyczny w zrozumieniu potrzeb nowopowstającego państwa przystąpił do zorganizowania **Kursów Administracyjnych dla urzędników państwowych i społecznych**. Kursy te kształciły przeważnie kandydatów na urzędników państwowych średnich i prowadzone były w postaci 2 — 3-godzinnego kursu codziennie w godzinach wieczornych.

Wykładano tu następujące przedmioty:

- Ogólne wiadomości z propedeutyki prawa, p. A. Mogilnicki.
- Prawo państwowe konstytucyjne, p. W. Maliniak.
- Prawo administracyjne, p. F. Ochimowski.
- Prawo karne i procedura, p. E. Rappaport.

Wiadomości z ustroju sądowego, prawa cywilnego i procedury, p. A. Mogilnicki.

Ekonomja polityczna i doktryny ekonomiczne, p. L. Krzywicki.

Statystyka, p. L. Krzywicki.

Polityka gospodarcza, p. L. Krzywicki.

Teoria skarbowości, p. H. Radziszewski.

Gospodarka komunalna miejska, p. K. Krzeczowski.

Praktyczne zasady biurowości, p. J. Kociatkiewicz.

Ogólne wiadomości o wodociągach i kanalizacji, p. J. Wondrowski.

Budownictwo i materiały budowlane, p. W. Jabłoński.

Elektrotechnika w gospodarstwie społecznym,
p. K. Gnoiński.

Kierownikiem kursów administracyjnych był prof. F. Ochimowski.

Kursy administracyjne liczyły w r. 1916/17 słuchaczy 71, w tym 5 kobiet; w r. 1917/18 słuchaczy 78, w tym 16 kobiet.

Z łona Wydziału Humanistycznego wyszedł również nowopowstały w r. 1918/19 **Wydział Nauk Politycznych i Społecznych** (p. niżej str. 22).

W r. 1917/18 powstała przy Wydziale Humanistycznym **Szkoła Dziennikarska** z programem dwuletnim dla osób, posiadających przygotowanie w zakresie co najmniej szkoły średniej.

W r. 1917/18 wykładali: Dziennikarstwo, p. W. Kosiakiewicz, Organizację redakcyjną dziennika, p. St. A. Kempner, Statystykę ogólną p. K. Horowicz, Historję literatury powszechnej p. I. Matuszewski, Propedeutykę i encyklopedję, p. I. Halpern, Proseminarjum dziennikarskie prowadził p. W. Kosiakiewicz, Ćwiczenia stylistyczne p. L. Komarnicki i Stenografię p. K. Ożarowski. Słuchacze byli obowiązani, mając 12 godz. tygodn. tych przedmiotów, obrać sobie jeszcze z programu Wydziału Humanistycznego jeden język obcy nowożytny i 2 przedmioty po 2 godziny tygodn., stosownie do obranej specjalności. W ten sposób słuchacze mieli się przygotować do studjów drugiego roku, podzielonych na trzy specjalności: polityczną, ekonomiczną i literacką.

W r. 1918/19 obowiązywał słuchaczy następujący program, złożony z przedmiotów specjalnych oraz wykładanych na Wydzia-

le Humanistycznym, na Wydziale Nauk Polit. i Społ. i w Instytucie Pedagogicznym:

Historja i teoria dziennikarstwa, p. W. Wolert, Organizacja redakcyjna prasy, p. St. A. Kempner, Zarys ekonomji społecznej, p. St. A. Kempner, Historja doktryn ekonomicznych, p. K. Horowicz, Socjologja, p. L. Krzywicki, Historja społeczna, p. M. Handelsman, Zarys dziejów Polski niepodległej, p. H. Mościcki, Psychologja zbiorowisk, p. W. Radecki, Seminarjum dziennikarskie, p. W. Wolert, Seminarjum krytyczno-literackie, p. S. Kołaczowski, Seminarjum filozoficzne, p. I. Halpern. Oprócz tych przedmiotów, zajmujących 16 godz. tyg., słuchacze byli obowiązani stosownie do obranej specjalności uczęszczać na 6 godz. tygodn. wykładów, wybranych dla nich z programów wyżej wymienionych Wydziałów.

Otwarcie szkoły odbyło się w warunkach politycznych wysoce niepomyślnych dla zawodu dziennikarskiego, wstrząśnienia polityczne i społeczne ostatnich lat nie sprzyjały frekwencji. Po otwarciu szkoły zakwalifikowano do przyjęcia 54 osoby, a zapisanych było w pierwszym półroczu 40 osób (mężczyzn 21, kobiet 19), w drugim zaś — 24 osoby. W r. 1918/19 zakwalifikowano nowych kandydatów 16, ale wobec przewidywania, że frekwencja będzie mała, uchwalono nie otwierać pierwszego roku dla nowowstępujących, lecz prowadzić tylko wykłady drugiego roku. Uczęszczało na nie 10 osób (mężczyzn 5, kobiet 5).

Zarząd Szkoły stanowili: w r. 1917/18 dyrektor p. W. Kosiakiewicz, zastępca dyrektora p. L. Krzywicki, sekretarz p. I. Halpern, w r. 1918/19, po śmierci W. Kosiakiewicza dyr. p. I. Matuszewski, zastępca p. St. A. Kempner, sekretarz p. I. Halpern.

Wydział Nauk Politycznych i Społecznych.

Wydział ten powstał w roku akad. 1918/19. Zadaniem jego jest systematyczne kształcenie ludzi, pragnących się poświęcić działalności na polu nauk społecznych i prawnych, a więc urzędników państwowych i samorządowych oraz działaczy społecznych.

Wobec zgłoszenia się licznych słuchaczy przygotowanych odpowiednio w granicach kursu pierwszego, okazała się potrzeba uruchomienia od razu dwóch kursów. Całokształt studjów przewidyje jednakże 6 semestrów. Semestr V i VI zostaną otwarte w roku przyszłym 1919/20. Do grona słuchaczy przyjmowani są kandydaci z całkowitym przygotowaniem średnim, a pierwszeństwo mają osoby, posiadające już pewną praktykę w zawodzie społecznym.

Kurs I-szy obejmuje następujące nauki:

Propedeutika prawa, p. E. Rappaport.
Prawo rzymskie, p. F. Szenwic.
Nauka o państwie, p. F. Ochimowski.
Prawo administracyjne, p. F. Ochimowski.
Prawo cywilne, p. A. Mogilnicki.
Prawo karne, p. E. Rappaport.
Ekonomja polityczna, p. L. Krzywicki.
Skarbowość, p. H. Radziszewski i p. A. Pragier.
Zasady gospodarki komunalnej, p. L. Jętkiewicz.
Hygiena społeczna, p. A. Sokołowski.
Chemja gospodarcza, p. W. Piotrowski.
Wiadomości techniczne, p. L. Jętkiewicz.
Zasady biurowości, p. J. Kukiel-Krajewski.

Na kursie II im wykładano następujące przedmioty:

Prawo handlowe, p. J. Namitkiewicz.
Prawo konstytucyjne, p. W. Maliniak.
Ubezpieczenia społeczne, p. E. Grabowski.
Statystyka, p. E. Grabowski.
Zasady socjologii, p. L. Krzywicki.
Prawo prywatne porównawcze, p. L. Domański.
Historja doktryn ekonomicznych, p. H. Radziszewski i p. Z. Daszyńska-Golińska.
Kolonizacja i emigracja, p. Z. Daszyńska-Golińska.
Procedura karna, p. A. Mogilnicki.
Prawoznawstwo karne, p. E. Rappaport.
Prawo międzynarodowe, p. J. Makowski.
Proseminarjum polityczne, p. W. Maliniak.

Liczba słuchaczy, wyłącznie rzeczywistych, wynosiła w roku 1918/19:

Kurs I — ogółem 87, w tym mężczyzn 60, kobiet 27

Kurs II „ 48 „ „ 42 „ 6

Liczba przedmiotów wykładanych na kursie I-ym — 13
na kursie II-im — 12

Liczba god. tyg.: kurs I semestr zimowy 17, semestr letni 17
kurs II „ „ 16, „ „ 18

Liczba profesorów i docentów Wydziału wynosiła 25 osób.

Dziekanem Wydziału Nauk Politycznych i Społecznych był prof. Feliks Ochimowski.

Sekretarzem Wydziału prof. Jan Namitkiewicz.

Wydział Nauk Politycznych i Społecznych przejął również pod swój zarząd **Kursy Administracyjne dla urzędników państwowych i społecznych**, istniejące uprzednio przy Wydziale Humanistycznym (p. Wydz. Humanistyczny).

Są to kursy 5-cio miesięczne, obejmujące następujące przedmioty:

Propedeutika prawa, p. A. Mogilnicki.
Prawo konstytucyjne, p. W. Maliniak.
Prawo administracyjne, p. F. Ochimowski.
Prawo karne, p. E. St. Rappaport i p. J. Jamontt.
Prawo cywilne, p. A. Mogilnicki i p. W. Miszewski.
Ekonomja polityczna, p. L. Krzywicki.
Statystyka, p. L. Krzywicki.
Polityka gospodarcza, p. L. Krzywicki.
Teorja skarbowości, p. H. Radziszewski i p. A. Pragier.
Polityka komunalna, p. K. Krzeczkowski.
Zasady biurowości, p. E. Kociatkiewicz i p. Kukiel-Krajewski.
Wodociągi i kanalizacja, p. Z. Wendrowski.
Budownictwo i materiały budowlane, p. W. Jabłoński.
Elektryczność w gospodarstwie społecznym, p. K. Gnoiński.

Liczba przedmiotów wykładanych — 14.

Liczba godzin tygodniowych — 22.

Kursy te w roku bieżącym prowadzone były w trzech kompletach po 80 osób.

Wydział Techniczny.

Wydział Techniczny W. W. P. powstał w r. 1906 przy ówczesnym T. K. N. Usiłowania początkowe Wydziału zmierzały w kierunku zorganizowania politechniki prywatnej. Natrafiły jednak na trudności niepokonalne z powodu systematycznego sprzeciwu b. władz rosyjskich, dalej z powodu braku odpowiednich słuchaczy, a następnie dostatecznej ich liczby, gdyż nie mogły ich przyciągnąć luźno prowadzone wykłady techniczne, nie udzielające dyplomów, uznanych urzędowo. Kilkoletnia praktyka pedagogiczna do r. 1908 wskazała Radzie Naukowej Wydziału inny, bardziej odpowiadający potrzebom życia kierunku działalności, wyrażający się w szerzeniu wiedzy teoretycznej i specjalnej z różnych działów techniki (głównie budowy maszyn) wśród szerszych kół osób pracujących na polu technicznym, bez przerywania ich działalności zarobkowej, więc drogą kursów wieczornych. Praktyka lat następnych wykazała, że kierunek ten jest najodpowiedniejszy i stanowi punkt wyjścia dla najbardziej szerokiej i owocnej działalności. Dlatego też, choć w ciągu lat dalszych poprawiano programy i organizowano nowe kursy, zasada pozostała niezmienną. I nadal Wydział Techniczny zamierza trzymać się tego kierunku, tymbardziej, że istnienie Politechniki Warszawskiej (w zorganizowaniu której Wydział przyjmował udział), następnie Szkoły Wyższej Zawodowej im. Wawelberga i Rotwanda, czyni zbyt czynnymi dążenia w kierunku tworzenia uczelni równorzędnych.

Rok 1916/17. W roku tym Wydział prowadził:

1. Kursy dla techników, mechaników i elektrotechników

(kurs przygotowawczy, pierwszy i drugi oraz luźne wykłady odpowiadające kursowi trzeciemu).

2. Kursy dla techników komunikacji lądowej i wodnej.

3. Cykl **wykładów** (2 $\frac{1}{2}$ miesiąca) dla **geometrów**, przygotowujących się do egzaminu rządowego.

Liczba przedmiotów wykładanych na Kursach dla techników budowy maszyn — 25.

Liczba wykładowców — 19.

Liczba słuchaczy	Półrocze I-sze		Półrocze II-gie	
	słuch. rzeczyw.	wolnych	słuch. rzeczyw.	wolnych
Kurs przygotowawczy	115	—	117	—
„ pierwszy	66	4	68	4
„ drugi	16	4	17	4
Wykłady luźne.	—	6	—	—

Kierownictwo Kursów zarazem Prezydium Wydziału Technicznego w r. 1916/17:

Przewodniczący inż. Henryk Czopowski.

Zastępca przew. inż. Ksawery Gnoiński.

Sekretarz inż. dypl. Antoni Humnicki.

W końcu roku 1916/17 zmieniono program kursów, wprowadzając ćwiczenia rachunkowe i rysunkowe oraz ujmując w program prawidłowy kurs III. Inicjatorem tych zmian był członek Wydziału inż. dypl. S. Łukasiewicz.

Zapotrzebowanie techników drogowych do robót, prowadzonych przez ówczesne sejmiki powiatowe, wykazało potrzebę kursów dla wykształcenia techników, którzy mogliby pod kierunkiem inżynierów prowadzić roboty i wykonywać studia, związane z prowadzeniem dróg bitych, żelaznych i wodnych.

Kursy te zorganizowano z inicjatywy i pod kierunkiem inżyniera Ignacego Radziszewskiego.

Liczba przedmiotów wykładanych na kursach dla techników komunikacji lądowej i wodnej — 11.

Liczba wykładowców — 11.

Liczba słuchaczy 62.

Wobec wyznaczenia egzaminów rządowych dla geometrów kl. I i II, członek Wydziału p. M. Jeżowski zorganizował pod egi-

dą Wydziału kursy przygotowawcze 2½ miesięczne dla kandydatów do egzaminów.

Liczba przedmiotów wykładanych — 9.

„ wykładowych — 8.

„ słuchaczy — 20.

Rok 1917/18. W roku tym Wydział prowadził:

1. **Kursy dla techników mechaników.**

2. **Kursy dla techników komunikacji lądowej i wodnej.**

Liczba przedmiotów wykładanych na kursach dla mechaników — 23.

Liczba wykładowych — 17.

Liczba słuchaczy na wszystkich kursach w półroczu I — 139, w półroczu II — 123).

Kierownictwo Kursów zarazem Prezydium Wydziału Technicznego:

Przewodniczący inż. Henryk Czopowski.

Zastępca przewodniczącego inż. Ksawery Gnoiński.

Sekretarz inż. dypl. S. Łukasiewicz.

Liczba przedmiotów wykładanych na kursach dla techników komunikacji — 12.

Liczba wykładowych — 12.

Liczba słuchaczy w półroczu I — 45, w II — 36.

Kierownikami Kursów był inżynier I. Radziszewski.

Rok 1918/19. W roku tym Wydział prowadził:

1. **Kursy dla techników mechaników i elektrotechników.**

2. **Kursy dla techników komunikacji lądowej i wodnej.**

3. **Kursy kolejowe dla inżynierów.**

Kursy dla techników mechaników i elektrotechników mają zadanie umożliwić kształcenie techniczne przede wszystkim osobom pracującym zawodowo w fabrykach, przedsiębiorstwach technicznych, urządzeniach technicznych miejskich, na kolejach i t. p., dalej tym, którzy pragną kształcić się, lecz część dnia muszą poświęcać na pracę zarobkową. Dlatego wykłady odbywają się w godzinach wieczornych (6 — 9). Program kursów ma na celu przygotowanie techników, mogących być pracownikami w biurach konstruktorskich lub w zarządzie fabryk, przedsiębiorstw i urzędów technicznych. Obejmuje więc przedmioty konstruk-

cyjne i technologię. Nauka trwa trzy lata. Przytym dwa pierwsze obejmują zamkniętą całość podstaw techniki maszyn, kładąc nacisk szczególny na przedmioty potrzebne technikom konstruktorom i technikom ruchu, więc wytrzymałość materiałów, części maszyn, encyklopedję maszyn i obróbkę metali. Kurs trzeci obejmuje konstrukcję maszyn ważniejszych, elektrotechnikę i organizację fabryczną. Program nauk ułożony w ten sposób daje możliwość pewnej, mniej wytrwałej kategorii słuchaczy, poprzestać na nauce dwuletniej, uczącej podstaw. Do właściwej pracy technicznej zaprawia kurs III. — Słuchacze przyjmowani są bez różnicy płci ¹⁾. Dzielią się na rzeczywistych i wolnych. Słuchacze rzeczywisci są obowiązani odrabiać ćwiczenia i zdawać egzamina corocznie podług regulaminu Kursów. Po odrobieniu wszystkich prac i zdaniu egzaminów otrzymują odpowiedni dyplom, świadczący o ich kwalifikacjach. Na słuchaczy rzeczywistych przyjmowane są osoby, posiadające świadectwa z ukończenia 6 klas szkoły średniej lub całkowitego kursu szkół przemysłowo-technicznych albo słuchacze kursu przygotowawczego po zdaniu wszystkich egzaminów. Kurs przygotowawczy prowadzony jest dla tych osób, które nie mają przygotowania do kursu I. Obejmuje on całość matematyki elementarnej i zarys fizyki. Na słuchaczy tego kursu przyjmowane są osoby ze świadectwem 4-ich klas szkoły średniej lub równorzędnym.

Słuchacze wolni przyjmowani są bez ograniczeń na przedmioty oddzielne lub na całość kursu. Nie mają prawa otrzymania dyplomu.

Liczba przedmiotów wykładanych na kursach dla techników-mechaników i elektrotechników:

Kurs przygotowawczy — 4.

Kurs I i II — 18.

Kurs III — 7.

Liczba wykładowych — 17.

Wykłady rozpoczęto w połowie września. Zawieszono w końcu października na skutek uchwały młodzieży akademickiej o zaciągnięciu się do służby wojskowej.

¹⁾ Natura zawodu sprawia, że liczba kobiet wśród słuchaczy jest znikoma.

Na kurs przygotowawczy było zapisanych 122 studentów

"	"	I-wszy	"	"	93	"
"	"	II-gi	"	"	21	"
"	"	III-ci	"	"	19	"

W roku przyszłym Wydział, dążąc stale do ulepszenia programów, zamierza podzielić kurs III na dwie specjalności: budowę maszyn i elektrotechnikę, aby odciążając słuchaczy, dać możliwość gruntowniejszej nauki; na kursie przygotowawczym zamierzone jest wprowadzenie nauki o historii, geografii i kulturze Polski.

Kierownictwo Kursów spoczywa w rękach Prezydium Wydziału w składzie :

Przewodniczący inż. Henryk Czopowski.

Zastępca przewodniczącego inż. dypl. St. Łukasiewicz.

Sekretarz inż. dypl. Karol Taylor.

Kursy dla techników Komunikacji lądowej i wodnej mają na celu przygotowanie techników, mogących być pomocnikami inżynierów do prowadzenia robót przy budowie komunikacji. Przyjmowani są kandydaci przygotowani technicznie, więc posiadający świadectwo z ukończenia średnich szkół przemysłowo-technicznych, albo mający świadectwo z 6 klas ogólnokształcącej szkoły średniej lecz posiadający dłuższą praktykę w zawodzie technicznym. Nauka trwa 5 miesięcy.

Liczba przedmiotów wykładowych — 12.

„ wykładowych — 11.

Liczba słuchaczy zapisanych na początku roku akadem. 1918/19—67.

Wykłady na kursach tych zawieszono czasowo w końcu października. Rozpoczęto je ponownie 3 stycznia 1919 r. przy liczbie słuchaczy 32.

W roku przyszłym Wydział zamierza połączyć Kursy dla techników komunikacji z Kursami dla techników mechaników tak, aby słuchacze Kursów ostatnich mogli po roku nauki przechodzić na Kursy komunikacyjne.

Kursy dla inżynierów kolejowych. Wydział Techniczny już w roku 1916 świadomy potrzeby wykształcenia inżynierów kolejowców dla przyszłego kolejnictwa polskiego, zainicjował

(wniosek członka Wydziału p. S. Łukasiewicza) pracę nad zorganizowaniem odpowiednich Kursów, które przygotowałyby inżynierów ukończonych, lecz pracujących dotychczas w innej specjalności do pracy w dziedzinie techniki kolejowej. Dzięki gorliwym staraniom inżyniera Aleksandra Gołębiowskiego Wydział uzyskał subsydjum od rządu i Kursy otwarto d. 21 listopada 1918 r.

Przedmioty wykładowe:

A. Oddział drogowy:

Budowa kolei żelaznych.

Poszukiwania kolejowe.

Mosty.

Budowa wierzchniego toru kolei żelaznej.

Miernictwo.

B. Oddział mechaniczny:

Kocioł parowozowy.

Silnik i wóz parowozu.

Wagony kolejowe.

Warsztaty kolejowe.

C. Część wspólna dla obu oddziałów:

Administracja na drogach żelaznych.

Technika ruchu.

Sygnalizacja na kolejach żelaznych.

Kierownikiem Kursów jest inż. A. Gołębiowski.

Nauka trwać będzie 5 miesięcy.

Liczba wykładowych — 9. Liczba słuchaczy — 76.

Wydział Techniczny uważa, że Kursy te nawet przy prawidłowym funkcjonowaniu odpowiednich działów w politechnikach polskich będą mogły być powtarzane w pewnych okresach, mogą bowiem bliżej wnikać w praktyczne zagadnienia techniki kolejowej niż jest to możliwym na politechnikach.

Na początku roku obecnego Wydział, nawiązując do działalności wydawniczej w latach poprzednich, rozpoczął pracę nad programem planowego wydawnictwa podręczników technicznych szerzej dostępnych, których prawie zupełnie brak w literaturze naszej. Wydział pragnie skupić, wspomódz usiłowania oddzielnych autorów, pra-

cujących w piśmiennictwie technicznym, nadać następnie jednolity kierunek pracom poszczególnym oraz wyszukać fundusze na wydanie tych prac. Komisja wydawnicza przez Wydział w składzie pp. S. Łukasiewicza, M. Pożaryskiego, K. Taylora znalazła wielu specjalistów, gotowych podjąć się tej ważnej dla rozwoju techniki pracy. Trudniej będzie wynaleźć środki.

Wydział Techniczny posiada bibliotekę dla słuchaczy, składającą się z 360 tomów. Biblioteka ta powstała głównie z darowizn. W niewielkiej tylko mierze odpowiada potrzebom słuchaczy. Brak w niej rzeczy specjalnych. Od r. 1918/19 Wydział postanowił pobierać od słuchaczy dodatkową opłatę na fundusz dla zakupu książek. Odcięcie kraju naszego od światowego rynku księgarskiego nie pozwala na odpowiednie zakupy. Znacznym utrudnieniem w korzystaniu z literatury jest brak znajomości języków obcych u słuchaczy. Wydział nie ma możliwości temu zaradzić, brak bowiem czasu na umieszczenie nauki języków w ogólnym programie.

Wydział Fizyczno-Matematyczny.

Wydział ten powstał w r. 1915, kiedy to grupa matematyków, członków Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego uznała za właściwe nauczanie matematyki rozszerzyć i w tym celu wyłonić oddzielny Wydział Fizyczno-Matematyczny. Głównym zadaniem nowego Wydziału było kształcenie nauczycieli szkół średnich oraz rozwijanie teorii nauczania matematyki. To też od początku swojego istnienia Wydział ten wszedł w bliski kontakt z Instytutem Pedagogicznym.

Niestety, wskutek trudności organizacyjnych Wydział Fizyczno-Matematyczny rozwijał działalność swoją z wielkim trudem, aż wreszcie na początku roku akademickiego 1918/19 czynności jego uległy zawieszeniu, zaś zakres jego działalności został przez Senat przekazany Wydziałowi Przyrodniczemu, który postanowił włączyć do swego programu nauki matematyczne i od r. ak. 1919/20 został przemianowany na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Słuchacze, którzy przesłuchali kurs dwuletni Wydziału Fizyczno-Matematycznego uzyskali możliwość dokończenia swych studiów na specjalnym kursie dopełniającym, zorganizowanym *ad hoc* przez Wydział Przyrodniczy.

W ciągu swego krótkiego istnienia (1915—1918) Wydział Fizyczno-Matematyczny starał się gorliwie o rozszerzanie zakresu nauk matematycznych na Wszechnicy, a rozumiejąc jak trudnym jest przygotowanie nauczyciela-matematyka, podejmował swą pracę od podstaw, starając się o racjonalne doksztalcenie swych słuchaczy w dziedzinie matematyki elementarnej. Dopiero drugi rok studiów obejmował przedmioty wyższego poziomu matematycznego.

W ciągu dwóch lat sprawozdawczych (1916/17 i 1917/18) na Wydziale Fizyczno-Matematycznym prowadzono następujące wykłady i ćwiczenia:

Rok ak. 1916/17.

Kurs systematyczny:

Algebra, p. R. Witwiński.
Geometria, p. F. Gutkowski.
Geometria wykreslna, p. W. Gniazdowski.
Fizyka, p. M. Grotowski.
Chemia nieorganiczna, p. S. Glixelli.
Chemia organiczna, p. L. Szperl.
Pracownia chemiczna, p. S. Glixelli.
Manipulacje fizyczne, p. W. Malinowski.
Trygonometria, p. R. Witwiński.

Wykłady luźne:

Elektromagnetyczna teoria światła,
p. J. F. Wiśniewski.

Liczba przedmiotów wykładowych:

w r. ak. 1916/17—9;

Liczba godzin:

w r. ak. 1916/17

w semestrze zimowym	w semestrze letnim
16	27

w r. ak. 1917/18—14.

w r. ak. 1917/18

w semestrze zimowym	w semestrze letnim
38	30

	Ogółem	Mężcz	Kobiet	W tym rze- czywist.	wol- nych
Liczba słuchacz. wynosiła w r. ak. 1916/17	36	18	18	23	13
" " " w r. ak. 1917/18	37	19	19	23	14

W r. ak. 1916/17 Dziekanem Wydziału był prof. Wł. Wójtowicz, Sekretarzem prof. R. Witwiński. W r. ak. 1917/18 Dziekanem Wydziału był prof. W. Werner, Sekretarzem — prof. S. Świderski.

Rok ak. 1917/18.

Kurs I.

Algebra i trygonometria, p. R. Witwiński.
Geometria, p. F. Włodarski.
Geometria wykreslna, p. W. Gniazdowski.
Fizyka, p. W. Werner.
Chemia nieorganiczna, p. S. Glixelli.
Ćwiczenia z chemii.
Manipulacje fizyczne, p. W. Malinowski.

Kurs II:

Fizyka (dopełnienie), p. W. Werner.
Geometria analityczna, p. J. Włodarski.
Analiza wyższa, p. R. Witwiński.
Astronomia opisowa, p. S. Świderski.
Astronomia sferyczna, p. S. Świderski.
Wektory, p. Doboszyński.

Wykłady luźne:

Teoria prawdopodobieństwa,
p. S. Mazurkiewicz.
Szeregi trygonometryczne,
p. A. Rajchman.
Teoria kwantów, p. L. Wertenstein.
Teoria liczb naturalnych, p. Kempisty.

Wyższa Szkoła Ogrodnicza.

Założona przy W. W. P. w r. 1913, postawiła sobie za zadanie stworzenie placówki nauki ogrodnictwa i wykształcenie zawodowców o wyższym poziomie wiedzy.

Czas studjów trwa przez 7 semestrów. Pierwszy rok (2 semestry) poświęcony jest wykształceniu przyrodniczemu słuchacza, który wysłuchać winien kursu nauk przyrodniczych (wraz z ćwiczeniami). Są tu więc wykładowe: fizyka, chemia nieorganiczna i organiczna, zoologia, botanika (morfologia i anatomia roślin), mineralogja; pozatym z przedmiotów fachowych słuchacz słucha kursu historii ogrodnictwa, mechaniki ogrodniczej i uprawy roli. W latach następnych poza niektórymi jeszcze przedmiotami przyrodniczymi (embrjologia i systematyka roślin, fizjologia roślin, geologia) nacisk położony jest na przedmioty zawodowe, ogrodnicze oraz w części na estetyczne i społeczne wykształcenie słuchacza. W czasie wakacji słuchaczów obowiązuje praktyka 2—3 miesięczna. Przed uzyskaniem dyplomu również winien słuchacz odbyć dłuższą praktykę oraz przedstawić pracę dyplomową z jakiegoś działu ogrodnictwa. Przez cały czas studjów (a w szczególności w semestrach letnich) słuchacze winni pewną określoną liczbę godzin pracować w istniejącym przy szkole ogrodzie doświadczalnym.

W ciągu lat 1916/17—1918/19 wykładowe były w W. S. O. następujące przedmioty (niektóre z nich łącznie z Wydz. Przyrodniczym):

Kurs I.	Kurs II.	Kurs III.
Fizyka, p. M. Grotowski. Ćwiczenia prakt. z fizyki, p. M. Grotowski.	Mineralogja, p. Br. Rydzewski. Geologia, p. Br. Rydzewski.	Genetyka, p. E. Malinowski.
Chemia nieorganiczna, p. St. Glixelli.	Ćwiczenia z chemii ilościowej, p. S. Glixelli.	Fitopatologia, p. J. Trzebiński.
Chemia organiczna, p. L. Szperl.	Meteorologia i klimatologia, p. W. Smosarski.	Fitopatologia, p. Wł. Górajczkowski.

Kurs I.

Laboratorium chemiczne,
p. St. Glixelli.

Zoologia, p. R. Błędowski.

Ćwiczenia z zoologii,
p. R. Błędowski.

Morfologia roślin,
p. E. Malinowski.

Systematyka roślin,
p. F. Werimiński.

Systematyka roślin,
p. E. Malinowski.

Ćwiczenia z morfol. i syst.
roślin, p. E. Malinowski.

Określanie roślin,
p. F. Werimiński.

Anatomia roślin,
p. A. Czartkowski.

Ćwiczenia z anatomii roślin,
p. A. Czartkowski.

Mechanika ogrodnicza,
p. S. Biedrzycki.

Miernictwo i niwelacja,
p. S. Biedrzycki.

Uprawa roli, p. S. Biedrzycki.

Historia ogrodnictwa,
p. E. Jankowski.

Rysunki, p. T. Sobocki.

Rysunki, p. J. Marcinkowski.

Kurs II.

Fizjologia roślin, p. A. Czartkowski.

Geografia roślin, p. E. Malinowski.

Anatomia roślin specjalna,
p. E. Malinowski.

Biologia roślin kwiatowych,
p. J. Trzebiński.

Mikrobiologia, p. W. Dąbrowski.

Zoologia stosowana,
p. Wł. Gorjaczkowski.

Ćwiczenia z zool. stosow.,
p. Wł. Gorjaczkowski.

Nauka o nawozach,
p. W. Brykner.

Warzywnictwo, p. St. Celiński.

Warzywnictwo,
p. St. Schönfeld.

Szkółkarstwo, p. P. Hoser.

Kwiaciarnictwo gruntowe,
p. Fr. Szanior.

Estetyka i architektura,
p. E. Niewiadomski.

Sadownictwo, p. Ed. Jankowski.

Drzewoznawstwo,
p. P. Hoser.

Gleboznawstwo, p. St. Miłkaszewski.

Rolnictwo, p. St. Jankowski.

Miernictwo i niwelacja,
p. C. Zakaszewski.

Ćwiczenia z miernictwa
i niwelacji, p. C. Zakaszewski.

Budownictwo ogrodnicze,
p. Cz. Domaniewski.

Nauka gospodarstwa społecznego,
p. H. Radziszewski.

Nauka gospodarstwa społecznego,
p. E. Lipiński.

Ćwiczenia z drzewoznawstwa,
p. E. Piórkowski.

Rysunki i nauka o perspektywie,
p. T. Sobocki.

Rysunki, p. J. Marcinkowski.

Mechanika ogrodnicza,
p. S. Biedrzycki.

Kurs III.

Ćwiczenia z fitopatologii,
p. Wł. Gorjaczkowski.

Biologia roślin kwiatowych,
p. J. Trzebiński.

Pomologia, p. St. Celiński.

Pomologia, p. Ed. Jankowski.

Kwiaciarnictwo gruntowe,
p. F. Szanior.

Nasiennictwo, p. M. Różański.

Ogrodnictwo szklarniowe,
p. L. Danielewicz.

Ogrodnictwo parkowe,
dział teor., p. W. Kronenberg i p. W. Tański.

Ogrodnictwo parkowe,
dział techn., p. T. Chrzęstowski i p. Fr. Szanior.

Estetyka i architektura,
p. E. Niewiadomski.

Melioracje ogrodowe,
p. A. Ponikowski.

Gospodarka ogrodowa,
p. E. Jankowski.

Pszczelnictwo, p. Al. Nowiński.

Hodowla zwierząt,
p. Z. Moczarski.

Rachunkowość,
p. H. Sachs.

Ustawodawstwo agrarne,
p. F. Ochimowski.

Nauka gospod. społecz.,
p. H. Radziszewski.

Ogrzewnictwo, p. J. Jeziorański.

Przetwory owocowe,
p. W. Żebrowska.

Ćwiczenia z chemii nawozów,
p. W. Brykner.

Ćwiczenia z fitopatologii,
p. Wł. Gorjaczkowski.

Ćwiczenia z kompozycji parków,
p. W. Kronenberg.

Rysunki, p. T. Sobocki.

Rysunki, p. J. Marcinkowski.

Liczba wykładanych przedmiotów:

w r. ak. 1916/17—56; w r. ak. 1917/18—48; w r. ak. 1918/19—43.

	Ogółem	Mężcz.	Kobiet	W tym	
				rze- czywist.	wol- nych
W. S. O. liczyła słuch. w r. ak. 1916/17	134	39	95	114	20
" " " w r. ak. 1917/18	169	38	131	152	17
" " " w r. ak. 1918/19	237	37	200	220	17

W r. ak. 1916/17 powstał przy W. S. O. ogród doświadczalny szkolny, założony na placach miejskich w Mokotowie (Rakowiecka 4). Kierownikiem ogrodu jest p. Pietrzak. W ogrodzie tym prowadzone są zajęcia i pokazy.

W dziedzinie wykształcenia przyrodniczego słuchaczy W. S. O. korzysta z pomocy naukowych Wydziału Przyrodniczego W. W. P.

Sprawami Szkoły kieruje Rada Naukowa, złożoną z wszystkich profesorów. W skład jej w r. ak. 1918/19 wchodziło 32 profesorów. Przewodniczy jej od czasu powstania Szkoły prof. Piotr Hoser. Sekretarzem Rady przez całe trzylecie był prof. Adam Czartkowski. Rada Szkoły wybiera Dyrektora Szkoły, którym w ubiegłym okresie był prof. Wł. Gorjaczkowski.

Wyższe Kursy Leśne.

Wyższe Kursy Leśne zostały otwarte w październiku 1916 r. z inicjatywy p. Wł. Grabińskiego, w celu przygotowania młodych fachowców, których brak niewątpliwie odczuwać się będzie przy doprowadzaniu do stanu normalnego zniszczonych przez wojnę i złą wolę okupantów lasów państwowych.

Wobec tego, że program pierwszego roku studiów obejmuje prawie wyłącznie przedmioty przyrodnicze, Rada Naukowa W. W. P. poleciła ten rok zorganizować Wydziałowi Przyrodniczemu i Wyższej Szkole Ogrodniczej.

Rady Naukowe tych dwóch Wydziałów wywiązały się z tego zadania w ten sposób, że z wykładających przedmioty, objęte programem I-go roku, otworzyły Radę Naukową W. K. L. i do czasu otwarcia samodzielnego Wydziału Leśnego wybrały wspólnie na kuratora tych Kursów p. Piotra Hosera. Rada Naukowa W. K. L. powołała na r. 1916/17 prezydium, złożone z przewodniczącego p. Wł. Grabińskiego i sekretarza p. A. Czartkowskiego.

W roku 1916/17 na kursie I-ym wykładane były przez 11-tu profesorów następujące przedmioty:

- 1) Stefan Biedrzycki—Miernictwo i niwelacja z ćwiczeniami ().
- 2) Ryszard Błędowski—Zoologia (sem. I i II).
- 3) Jan Czaplicki—Szacowanie lasów (sem. I i II).
- 4) Adam Czartkowski—Anatomja roślin z ćwiczeniami (sem. I i II).
- 5) Stanisław Glixelli—Chemja nieorganiczna z laboratorium (sem. I i II).

6) Władysław Grabiński—Wstęp do nauki leśnictwa (sem. II).

7) Marjan Grotowski—Fizyka (sem. I i II).

8) Edmund Malinowski—Morfologia roślin (sem. I).

9) Władysław Smosarski—Matematyka (sem. I i II).

10) Ludwik Szperl—Chemja organiczna (sem. II).

11) Feliks Wermiński—Systematyka roślin z ćwiczeniami.

Stosownie do uchwalonego Regulaminu dla słuchaczy byli przyjmowani jako rzeczywisci ci, którzy ukończyli szkołę średnią, i jako wolni ci, którzy posiadali świadectwa conajmniej z 6 klas.

Ogólna liczba słuchaczy w r. 1916/17 wynosiła 52, w tem 32 rzeczywistych i 20 wolnych.

Wobec tego, że pierwszy rok istnienia W. K. L. wykazał, iż próbę można było uważać za udaną, z rokiem akad. 1917/18 Wyższe Kursy Leśne zaczęły istnieć przy Towarzystwie Kursów Naukowych jako jednostka samodzielna. Uważając, że uczelnia zawodowa winna opierać się przede wszystkim o sfery fachowe, Rada Naukowa W. K. L. zwróciła się do Rady Wydziału Leśnego C. T. R. z prośbą o udzielenie poparcia w dalszym rozwijaniu uczelni. W d. 6 lipca 1917 r. otrzymano odpowiedź, że Rada Wydziału Leśnego C. T. R. takiego poparcia udzieliła i że dla stałego wpływu na rozwój uczelni deleguje do jej Rady Naukowej dwóch swych członków — p. Teodora Doruchowskiego i p. Józefa Miłobędzkiego.

W r. 1917/18 były czynne dwa kursy: I i II. Uczęszczało na nie ogółem 100 słuchaczy, w tem 58 rzeczywistych i 42 wolnych.

Na kursie I-ym było 57, w tym 27 rzeczyw. i 30 wolnych.

Na kursie II-im było 43, w tym 31 rzeczyw. i 12 wolnych.

Wykładało 20 profesorów następujące przedmioty:

- 1) Ryszard Błędowski—Zoologia (kurs I).
- 2) Jan Czaplicki—Szacowanie lasów (kurs I).
- 3) Adam Czartkowski—Anatomja roślin z ćwicz. (kurs I) i fizjologia roślin (kurs II).
- 4) Stanisław Glixelli—Chemja nieorg. z laborat. (kurs I).
- 5) Marjan Grotowski—Fizyka z ćwiczeniami (kurs I).
- 6) Stefan Jankowski—Encyklopedia rolnictwa (kurs II).

- 7) Jan Kloska—Hodowla lasu (kurs II).
- 8) Stanisław Lencewicz—Geografia Polski (kurs I).
- 9) Leon Makarewicz—Owadoznawstwo z ćwic. (kurs II).
- 10) Edmund Malinowski—Morfologia i syst. roślin (kurs I).
- 11) Władysław Michalski — Wstęp do nauki leśnictwa (kurs I).
- 12) Sławomir Miklaszewski—Gleboznawstwo (kurs II).
- 13) Klemens Pawlikowski—Hygiena i ratownictwo (kurs I).
- 14) Henryk Radziszewski—Ekonomja społeczna (kurs II).
- 15) Józef Rosiński—Botanika leśna z ćwiczeniami (kurs II).
- 16) Bronisław Rydzewski—Mineralogia (kurs I) i Geologia (kurs II).
- 17) Stanisław Schönfeld—Encyklopedia ogrodnicza (kurs II).
- 18) Władysław Smosarski—Matematyka (kurs I) i Meteorologia i klimatologia (kurs II).
- 19) Tadeusz Sobocki—Kreślenie (kurs I i II).
- 20) Ludwik Szperl—Chemja organiczna (kurs I).

Dziekanem Rady Naukowej był p. Jan Czaplicki, Sekretarzem w dalszym ciągu p. A. Czartkowski.

Cały bieg zajęć w ciągu tego roku wróżył pomyślny dalszy rozwój uczelni, w półroczu jednak wiosennym rozeszła się wiadomość, że Ministerstwo W. R. i O. P. ma zamiar otworzyć Wydział Leśny w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, w którą przekształconą została istniejąca do tego czasu Wyższa Szkoła Rolnicza. Gdy ta wiadomość została potwierdzona, Rada Naukowa W. K. L. wystąpiła do Ministerstwa o przejęcie uczelni w ten sposób, aby wszyscy słuchacze przeszli na odpowiednie kursy organizującego się Wydziału Leśnego S. G. G. W.

Niestety, pomimo obietnic ówczesnego ministra W. R. i O. P. okazało się, że Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego na razie w r. 1918/19 otworzy tylko kurs I-szy Wydziału Leśnego i wobec tego nie będzie mogła przejąć słuchaczy W. K. L.

W przekonaniu, że dwie wyższe uczelnie leśne nie mogą istnieć jednocześnie w Warszawie, Rada Naukowa W. K. L. postanowiła w roku akademickim 1918/19 prowadzić tylko kursy II i III, t. j. doprowadzić do końca wykształcenie tych słuchaczy, którzy wstąpili na Kursy w poprzednich latach.

W r. 1918/19 zgłosiło się ogółem 61 słuchaczy, w tym 33 rzeczywistych i 28 wolnych.

Na kursie II-gim 35 słuchacz., 10 rzeczyw. i 25 wolnych.

Na „ III-cim 26 „ 23 „ 3 „

Na Dziekana został powołany p. Ryszard Biehler, na Sekretarza ponownie p. A. Czartkowski.

W pierwszym semestrze jesiennym wykladało 19 profesorów następujące przedmioty:

- 1) Ryszard Błędowski—Owadoznawstwo (II kurs).
- 2) Adam Czartkowski—Fizjologia roślin (II kurs).
- 3) Julian Ferch—Ćwiczenia z miernictwa (II kurs).
- 4) Władysław Jedliński—Użytkowanie lasu (II i III kurs).
- 5) Konstanty Krzeczowski—Polityka ekonom. (III kurs).
- 6) Eugenjusz Komecki—Rachunkowość leśna (III kurs).
- 7) Edward Lipiński—Ekonomja społeczna (II kurs).
- 8) Wacław Makowski—Prawoznawstwo (III kurs).
- 9) Józef Miłobędzki—Ocenianie lasu z ćwiczeniami (kurs III).
- 10) Feliks Oppman—Budowa dróg komunik. z ćwiczeniami (kurs III).
- 11) Józef Rosiński—Botanika leśna (kurs III).
- 12) Bronisław Rydzewski—Geologia (kurs III).
- 13) Witold Staniszkis—Encyklopedia rolnictwa (kurs III).
- 14) Franciszek Staff—Rybacktwo (kurs II i III).
- 15) Jan Sztolcman—Łowiectwo (kurs II i III).
- 16) Władysław Smosarski—Meteorologia i klimatologia (kurs III).
- 17) Czesław Zakaszewski—Miernictwo (kurs III).
- 18) Bruno Zborowski—Budownictwo leśne (kurs III).
- 19) Stefan Zientarski—Technologia leśna z ćwic. (kurs III).

Wykłady jak i cała działalność W. K. L. zostały zawieszone w listopadzie 1918 r., gdyż wszyscy słuchacze, podobnie jak w innych wyższych uczelniach całego państwa, zgłosili się wówczas od razu do wojska, gdzie dotychczas znaczna większość z nich przebywała.

Instytut Pedagogiczny.

Powstał pierwotnie przy Wydziale Humanistycznym w roku 1915; od początku r. 1918/19 istnieje jako samodzielna jednostka przy Wolnej Wszechnicy Polskiej. Celem Instytutu jest kształcenie nauczycieli szkół średnich. W planie swych wykładów i zajęć Instytut Pedagogiczny pomieszcza tylko nauki, kształcące nauczycieli przedmiotów humanistycznych, istnieje bowiem układ między Instytutem Pedagogicznym a Wydziałem Przyrodniczym, iż słuchacze, którzy pragną uzyskać stopień nauczyciela nauk przyrodniczych winni poprzednio uzyskać dyplom Wydziału Przyrodniczego i właściwe egzaminy nauczycielskie składać mogą dopiero po wysłuchaniu szczegółowych przedmiotów pedagogicznych.

Studja w Instytucie Pedagogicznym trwają przynajmniej 8 semestrów. Słuchacze wszystkich grup nauk humanistycznych słuchają przez 4 semestry wykładów wspólnych, obejmujących przedmioty podstawowe dla nauczyciela-humanisty i dopiero począwszy od semestru 5-go studjować mogą w jednej z wybranych przez siebie grup nauk humanistycznych (językowo-literackiej, historycznej, filozoficzno-pedagogicznej). Nauczyciele-przyrodnicy, którzy ukończyli Wydział Przyrodniczy (obowiązuje ich minimalnie 6 semestrów studjów przyrodniczych) winni w ciągu 2-ch semestrów przesłuchać przedmiotów z zakresu psychologii, logiki, pedagogiki i metodyki nauk.

W ciągu lat 1916—19 w Instytucie Pedagogicznym wykładane były następujące przedmioty (niektóre z nich łącznie z Wydziałem Humanistycznym):

W roku ak. 1916/17:

- Gramatyka polska,
p. S. Szober.
- Stylistyka i teoria literat.
p. K. Wóycicki.
- Historja literatury polskiej,
p. H. Galle.
- Geografia ziem polskich,
p. St. Lencewicz.
- Historja Polski, p. H. Mościcki.
- Matematyka, p. W. Wójtowicz.
- Biologia ogólna, p. R. Błędowski.
- Fizyka i chemja,
p. W. Werner.
- Wstęp do językoznawstwa,
p. St. Słoński.
- Historja literatury polskiej,
p. B. Chlebowski.
- Historja literatury powsz.,
p. I. Matuszewski.
- Język francuski, p. K. Karwowski.
- Język niemiecki, p. J. Ochimowska.
- Historja Polski do XIX w.,
p. H. Mościcki.

W roku ak. 1917/18:

- Wstęp do językoznawstwa,
p. St. Słoński.
- Literatura powszechna,
p. I. Matuszewski.
- Literatura polska XIX w.,
p. K. Wóycicki.
- Historja Polski przedrozbiorowej, p. H. Mościcki.
- Historja Polski porobiorowej, p. H. Mościcki.
- Historja starożytna,
p. St. Ehrenkrentz.
- Historja nowoczesna,
p. J. Bojański.
- Historja średniowieczna,
p. W. Dzwonkowski.
- Historja sztuki, p. W. Trojanowski.
- Wstęp do filozofji,
p. I. Halpern.
- Historja filozofji,
p. W. M. Kozłowski.
- Psychologia, p. J. Segal.
- Cwiczenia z psychologii,
p. W. Radecki.
- Logika, cz. I, p. W. M. Kozłowski.
- Logika, cz. II, p. W. M. Kozłowski.
- Pedagogika, p. A. Szyćówna.
- Proseminarium pedagogiczne, p. A. Szyćówna.
- Hygiena szkolna,
p. M. Stefanowska.
- Anatomja i fizjologia układu nerwowego,
p. St. Orłowski.
- Anatomja i fizjologia człowieka, p. K. Stołyhwo.
- Język francuski, [k. niższy,
p. Kornilowiczowa.
- Język francuski, k. wyższy,
p. K. Karwowski.
- Język niemiecki,
p. J. Ochimowska.

W roku ak. 1918/19:

- Wstęp do językoznawstwa,
p. St. Słoński.
- Stylistyka i teoria literatury, p. K. Wóycicki.
- Poezja polska XVI w.,
p. G. Korbut.
- Główne prądy liter. polsk. XIX w., p. K. Wóycicki.
- Literatura grecka, p. I. Matuszewski.
- Epoka Jagiellońska,
p. H. Mościcki.
- Historja powsz. nowożytna,
p. J. Bojański.
- Historja powsz. średniow.,
p. W. Dzwonkowski.
- Historja powsz. starożytna,
p. W. Dzwonkowski.
- Historja cywilizacji,
p. L. Krzywicki.
- Historja sztuki, p. W. Trojanowski.
- Historja filozofji,
p. W. M. Kozłowski.
- Filozofja staroż. i średniow.,
p. W. M. Kozłowski.
- Filozofja nowożytna,
p. W. M. Kozłowski.
- Psychologia, p. J. Segal.
- Cwiczenia w pracowni psychol., p. W. Radecki.
- Logika, cz. I, p. W. M. Kozłowski.
- Logika, cz. II, p. W. M. Kozłowski.
- Pedagogika, p. A. Szyćówna.
- Proseminarium pedagog.,
p. A. Szyćówna.
- Hygiena szkolna,
p. M. Stefanowska.
- Anatomja układu nerwowego, p. St. Orłowski.
- Anatomja i fizjologia człowieka, p. K. Stołyhwo.
- Język francuski,
p. St. Brodzka.
- Język francuski,
p. K. Karwowski.
- Język niemiecki,
p. J. Ochimowska.
- Gramatyka hist. jęz. polsk.,
p. St. Słoński.
- Składnia hist. jęz. polsk.,
p. St. Słoński.

W roku ak. 1916/17:	W roku ak. 1917/18:	W roku ak. 1918/19:
Historja staroż. i średniow., p. St. Ehrenkreutz.	Gramatyka hist. jęz. polsk., p. St. Słoński.	Seminarjum z jęz. polsk., p. St. Słoński.
Historja nowożytna i naj- nowsza, p. J. Bojański.	Składnia hist. jęz. polsk., p. St. Słoński.	Metodyka nauczania języka polsk., p. S. Szober.
Historja sztuki, p. W. Tro- janowski.	Seminarjum z jęz. polsk., p. St. Słoński.	Metodyka nauczania litera- tury, p. K. Wóycicki.
Historja filozofji, p. W. M. Kozłowski.	Metodyka histor. literat., p. K. Wóycicki.	Gramatyka starosłowiań- ska, p. St. Słoński.
Historja cywilizacji, p. L. Krzywicki.	Gramatyka starosłowiań- ska, p. St. Słoński.	Seminarjum starosłowiań- skie, p. St. Słoński.
Ekonomja, p. L. Krzywicki.	Seminarjum starosłowiań- skie, p. St. Słoński.	Języki indoeuropejskie, p. St. Słoński.
Nauka o państwie, p. F. Ochimowski.	Języki indoeuropejskie, p. St. Szober.	Literat. pol. od poł. XIX w., p. I. Matuszewski.
Logika, p. W. M. Kozłow- ski.	Klasycyzm i racjonalizm czasów Stanisławowskich i pierwszej ćwierci XIX wieku, p. K. Wóycicki.	Klasycyzm Stanisławowski, p. G. Korbut.
Psychologia, p. J. Segał.	Słowacki po r. 1842, p. I. Matuszewski.	Adam Mickiewicz, p. I. Ma- tuszewski.
Ćwiczenia z psychologii, p. W. Radecki.	Lektura polska w szkole średniej, p. J. Kleiner.	Szekspir, p. I. Matuszewski.
Wstęp do psychologii, p. St. Orłowski.	Organizacja szkolnictwa, p. F. Ochimowski.	Seminarjum literackie, p. I. Matuszewski.
Psychologia dziecka, p. A. Szycówna.	Psychologia dziecka, p. A. Szycówna.	Seminarjum literackie, p. G. Korbut.
Etyka, p. I. Halpern.	Seminarjum pedagogiczne, p. A. Szycówna.	Lektura w klasach wyż- szych, p. J. Kleiner.
Hygiena szkolna, p. W. Szczawińska.	Pedagogika eksperymen- talna, p. J. Segał.	Wstęp do filozofji, p. I. Halpern.
	Historja pedagogiki, p. I. Halpern.	Historja pedagogiki, p. I. Halpern.
	Wychowanie obywatelskie, p. W. Borowski.	Pedagogika eksperymen- talna, p. J. Segał.
	Łacina, p. R. Szerękowski.	Psychologia dziecka, p. A. Szycówna.
		Dydaktyka ogólna, p. A. Szycówna.
		Wychowanie obywatelskie, p. W. Borowski.
		Historja szkolnictwa w Pol- sce, p. H. Mościcki.
		Organizacja szkolnictwa w Europie i Ameryce, p. F. Ochimowski.
		Łacina, p. K. Dąbrowski.
		Łacina, p. M. Kłosowski.
	Propedeutyka historii, p. M. Handelsman.	Propedeutyka historii, p. M. Handelsman.
	Polska średniowieczna, p. K. Tymieniecki.	Polska średniowieczna, p. K. Tymieniecki.
	Unja Polski z Litwą, p. H. Mościcki.	Historja gospod. Polski, p. K. Tymieniecki.
		Przełom umysłowy i spo- łeczny w końcu XVIII w., p. L. Krzywicki.

W roku ak. 1916/17:	W roku ak. 1917/18:	W roku ak. 1918/19:
Anatomja i fizjol. człowieka, p. K. Stołyhwo.	Polska w okresie reform XVIII w., p. Wł. Smo- leński.	Polska w okresie reform XVIII w., p. W. Smo- leński.
Pedagogika, p. A. Szy- cówna.	Seminarjum historyczne, p. H. Mościcki.	Kultura grecko-rzymska, p. M. Kłosowski.
Historja pedagogiki, p. I. Halpern.	Metodyka historii, p. H. Mościcki.	Odrodzenie i Reformacja, p. J. Bojański.
Organizacja szkolnictwa, p. F. Ochimowski.	Historja sztuki w Polsce, p. W. Trojanowski.	Zarys rozwoju sztuki pol- skiej, p. W. Trojanowski.
Seminarjum pedagogiczne, p. A. Szycówna.	Czynnik rozwoju dziejo- wego, p. L. Krzywicki.	Europa od pokoju Frank- furckiego, p. M. Han- delsman.
Pedagogika eksperyment., p. J. Segał.	Kultura grecko-rzymska, p. R. Szerękowski.	Dzieje upadku świata sta- rożytnego, p. J. Jaku- bowski.
Metodyka nauczania ele- mentarnego, p. A. Szy- cówna.	Europa w wieku Oświece- nia, p. J. Bojański.	Metodyka naucz. historii, p. H. Mościcki.
Metodyka języka polskiego, p. S. Szober.	Ekonomja polityczna, p. L. Krzywicki.	Ćwiczenia z metodyki hi- storji, p. H. Mościcki.
Seminarjum z historii pe- dagogiki, p. I. Halpern.	Prawoznawstwo, p. F. Ochimowski.	Seminarjum historyczne, p. H. Mościcki.
Wychowanie i nauczanie dzieci anormalnych, p. E. Lublinerowa.		Seminarjum historyczne, p. W. Smoleński.
Specjalne zagadnienia z psychologii wychow., p. W. Borowski.	Kierunki filozofji ideali- stycznej, p. B. Born- stein.	Prawoznawstwo, p. F. Ochimowski.
Czytelnictwo i kultura, p. W. M. Kozłowski.	Semin. filozof. (czyt. i obj. Pragmatyzmu James'a), p. B. Bornstein.	Seminarjum filozof. (Prole- gomena Kanta), p. B. Bornstein.
	Filozofja współczesna, p. W. M. Kozłowski.	Filozofja współczesna (od Kanta), p. W. M. Ko- złowski.
	Seminarjum filozoficzne, p. W. M. Kozłowski.	Seminarjum filozoficzne, p. W. M. Kozłowski.
	Psychologia indywidualno- ści, p. W. Radecki.	Psychologia woli i twórczo- ści, p. W. Radecki.
	Seminarjum psychologicz- ne, p. J. Segał.	Seminarjum psychologicz- ne, p. J. Segał.
	Seminarjum z hist. pedag., p. I. Halpern.	Seminarjum psychologicz- ne, p. W. Radecki.
	Estetyka, p. J. Segał.	Estetyka, p. J. Segał.
	Dzieci anormalne, p. E. Lublinerowa.	Etyka, p. I. Halpern.
	Literatura dla dzieci i mło- dzieży, p. A. Szycówna.	Teorie pedagogiczne od Locke'a do Rousseau'a, p. W. M. Kozłowski.
	Metodyka nauk przyrodn., p. A. Dobrowolski.	Seminarjum z historii pe- dagogiki, p. I. Halpern.
	Metodyka nauczania mate- matyki, p. S. Kwiet- niewski.	Metodyka naucz. element., p. A. Szycówna.
		Literatura dla dzieci i mło- dzieży, p. A. Szycówna.
		Dzieci anormalne, p. E. Lublinerowa.

Liczba przedmiotów wykładanych:

w r. ak. 1916/17—40; w r. ak. 1917/18—62; w r. ak. 1918/19—72.

Liczba godzin tygodniowo:

	sem. zimowy	sem. letni
w r. ak. 1916/17	69	69
w r. ak. 1917/18	95	73½
w r. ak. 1918/19	115	97

	Ogół- łem	Mężcz.	Kobiet	W tym rze- czywist	wol- nych
Instytut Pedag. liczył w r. ak. 1916/17 słuch.	476	169	307	419	57
" " " w r. ak. 1917/18 "	371	103	268	358	13
" " " w r. ak. 1918/19 "	360	79	281	343	17

W roku ak. 1918/19 w skład Instytutu Pedagogicznego wcho-
dziło 32 profesorów.

Kierownictwo Instytutu Pedagogicznego spoczywa od roku
1916/17 w rękach prof. Stanisława Słońskiego, który z chwilą prze-
mianowania Instytutu Pedagogicznego na samodzielny Wydział,
został wybrany na jego Dziekana. Sekretarką Instytutu Pedago-
gicznego jest p. A. Szycówna.

Współ z Wydziałem Humanistycznym Instytut Pedagogicz-
ny prowadził od r. 1917 Pracownię Psychologiczną (kierownik
prof. W. Radecki, asystentka p. H. Pełowska).

Instytut Pedagogiczny otworzył w r. 1918 Seminarjum histo-
ryczno-literackie, którego celem jest danie słuchaczowi możliwości
pracy samodzielnej w użytkowaniu źródeł i pisaniu prac pod kie-
runkiem profesora.

Seminarjum to posiada bibliotekę, złożoną z 350 tomów.

Kierownikiem Seminarjum jest prof. St. Słoński.

W celu podniesienia poziomu nauczycielstwa szkół począt-
kowych miejskich Instytut Pedagogiczny w porozumieniu z Magi-
stratem, a później z Inspektoratem Szkół m. Warszawy, organi-
zował w r. 1916/17 **Kursy Uzupełniające dla nauczycieli szkół po-
czątkowych miejskich**, gdzie nauczyciele uzupełnić mogli swe wy-
kształcenie zawodowe. Kursy te trwają przez lat 2 i obejmują na-
stępujące przedmioty: 1) język polski, 2) metodyka jęz. polskiego,
3) literatura polska, 4) historia Polski wraz z metodyką historii,

5) geografia Polski, 6) metodyka nauczania początkowego, 7) pe-
dagogika i dydaktyka, 8) higiena szkolna, 9) logika, 10) psycho-
logja, 11) matematyka, 12) fizyka, 13) przyrodoznawstwo, 14) geo-
grafia powszechna i metodyka geografii.

Wykłady odbywały się codziennie (po 2—3 godz. w czasie
wieczorowym) w układzie następującym: kurs I—wspólny, kurs II
obejmował 4 grupy: A) grupa nauczania języka polskiego, B) gru-
pa nauczania arytmetyki, C) grupa nauczania przyrody, D) grupa
nauczania geografii.

W r. 1916/17 Kursy Uzupełn. liczyły 393 słuch., w tym 110 mężcz., 283 kob.

" 1917/18	"	"	"	170	"	35	"	135	"
" 1918/19	"	"	"	128	"	28	"	100	"

